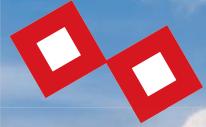

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

GODIŠTE 112

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

10

LISTOPAD
2020

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izaošao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Preplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte za zaprimanje članaka, vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisk

Kerschoffset d.o.o.
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
Vlado Božić
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

Preplata

Godišnja preplata za Hrvatsku iznosi **150 kuna**. Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Posiv na broj«, treba biti upisan Vaš preplatnički broj.

Godišnja preplata za inozemstvo

iznosi 35 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na preplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 15 kuna (+ poštarnina).

Vaš preplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se preplatiti

Zainteresirani za preplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (uredhps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuirala poštom, na osobnu adresu preplatnika.

Godišnja preplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi preplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Preplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini preplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za preplatu, a preplatnicima pravnim osobama računi.

420 Put na bijeli krov
Crnoga kontinenta

428 Velebit – vječna žudnja

435 Poučna iskustva iz
američkih parkova

443 Pico Ruivo

Sadržaj

Članci

- 420 Put na bijeli krov
Crnoga kontinenta**
Tomislav Zrinski
- 428 Velebit – vječna žudnja**
Kristijan Čikor
- 435 Poučna iskustva iz
američkih parkova**
Igor Eterović
- 443 Pico Ruivo na Madeiri**
Krešimir Čandrić
- 447 Nepregledni južni Karpati**
Željko Vinković
- 451 Od Krvavca do
Dolgega hrbta i natrag**
Dean Jurčić
- 463 Bjelolasica je baš
lijepa planina**
Feručo Lazarić
- 465 Što znamo o Velebitu?**
(Točni odgovori kviza iz
prošlog broja)
Anita Kristian i Jurica Antić
- 466 In memoriam:** Željko Avdagić
(28. 7. 1947. - 23. 8. 2020.)
- 467 Planinarski putovi:** Izvršni
odbor usvojio Knjigu standarda
za signalizaciju na planinarskim
putovima

Tema broja

Put na bijeli krov
Crnoga kontinenta –
uspon na Kilimanjaro

Naslovnica

Planinarsko sklonište Jakob
Mihelčić i vrh Kula na
Bjelolasici (Gorski kotar),
foto: Alan Čaplar

Put na bijeli krov Crnoga kontinenta

Tomislav Zrinski, Konjčina

Čarobne ljepote Afrike, »Crnoga kontinenta«, svima onima koji тамо још нису били razmјерно су добро познате из dokumentarnih filmova какви се приказују на popularnom kanalu National Geographica. Afrika је тема nemalog broja literarnih djela. Ernest Hemingway nalazio је у посетима Africi inspiraciju за mnoga djela, међу којима су и »Snjegovi Kilimandžara«. Edgar Rice Burroughs opisao је pak pustolovine svoјег Tarzana u 26 knjiga, а да никад nije nogom stupio на afrički kontinent. Tko још nije upoznat s potragом Allana Quatermaina за rudnicima kralja Solomona? Ako niste читали споменуте knjige, zasigurno ste barem pogledali filmove snimljene prema njima, ili neke druge filmove (osobito volim »Afričku kraljicu« s Bogijem i Katharine Hepburn) i televizijske serije. Tko се не сjeća vragolija Judy i Clarencea iz televizijske serije »Daktari« (из пitanja су naravno izuzeti svi oni

рођени nakon druge polovice 90-ih)? Sve je то имало udjela у mojoj cjeloživotnoj želji da posjetim Afriku.

Godina je 2017., mjesec rujan. Popeli smo se na Olimp, pogledali Meteoru i vozimo se prema Ohridu. U kombiju је odličan ugođaj, svi smo sretni i puni dojmova. Netko из stražnjeg dijela logično zapita на који ћемо sad vrh, а да је виši od Mitikasa? Odgovor mi se sam nametnuo и за sekundu sam, sasvim smirenio, izjavio: idemo na Kilimandžaro. Ekipa uz zafrkanciju i smijeh, bez primjedbi prihvaća ideju.

Sljedeća je godina prošla а да Kili spomenuli nismo. А onda je доšла 2019. Početkom godine razgovaram s Perom и negdje u razgovoru поjavљује се пitanje – idemo ли mi на taj Kilimandžaro или ne? Idemo, naravno да idemo. Pero se slaže, ja sam »за« otkad znam за себе, Jasmina nije upitna. Slijedili su razgovori с још nekolicinom prijatelja и зачас nas je u igri bilo već desetak.

Posjet plemenu Chagga

Nakon malo guglanja nalazim agenciju, ponuda je prihvatljiva, zovem vlasnika i dogovaramo sastanak. Na sastanku nas predstavnici agencije upoznaju s dosadašnjim odlascima u Afriku, s Kilimandžarom, iskustvima ljudi koji su s njima putovali. Zatrpuvaju nas savjetima i preporukama, a na nama ostaje da donesemo odluku.

U sljedeća dva tjedna odlučeno je da na put krenemo 23. siječnja 2020. nas sedmero – Jasmina, Pero, Buco, Matex, Zlatac, Zec i ja. Uzbuđeni smo. Ostaje nam dovoljno vremena da pribavimo opremu koja nam nedostaje, pronađemo ponekog sponzora i kondicijski se pripremimo za uspon na najvišu planinu u Africi. Prvi put u povijesti HPD-a Gradina iz Konjčine njezini članovi idu na Kilimandžaro, i zbog toga sam neizmjerno sretan, ali i zabrinut jer se osjećam odgovornim za svoju ekipu.

Stigao je i taj 23. siječnja. Okupljamo se i krećemo prema zagrebačkoj zračnoj luci. Tamo nas čekaju Vlatko i dio ekipe koji tek trebamo upoznati. Luku poznajem otprije, a tu su još Srđan, Sven i Toni. Iako smo se tek upoznali, do kraja putovanja postali smo prava homogena ekipa. Pri provjeri osobne prtljage dolazi do prve neprilike – Zec je zaboravio da ima džepni nožić u svojoj »pederuši«, no to je tek početak komedije koju nam je priuštio na tom putovanju. Let zrakoplovom prema Dohi sasvim je ugodan, unatoč

povremenim turbulencijama. Karta na ekranu pokazuje nam gradove iznad kojih letimo. Neki su nam od njih poznati iz vijesti o brojnim sukobima koji su se tamo odvijali. Tada pomislim na nedavno (slučajno) srušen putnički zrakoplov. Slijetanje u Dohi prolazi rutinski i bez teškoća, a kako smo imali šest sati vremena do sljedećeg leta prema Tanzaniji, raspoloživo vrijeme upotrijebili smo za razgledavanje grada. Doha me se dojmila, a nove zgrade osvijetljene raznim bojama podsjećile su me na prizore iz »Zvjezdanih ratova«.

Na letu za Tanzaniju već mi je bilo dosta sjedenja, tako da sam jedva dočekao protegnuti noge u nacionalnoj zračnoj luci Kilimandžaro. Nakon obavljenih aerodromskih tehnikalija i mijenjanja dolara u tanzanijske šilinge izlazimo iz zgrade na parkiralište, gdje nas čeka naš glavni vodič Richard. Trpamo stvari na krov kombija i krećemo prema Moshiju. Želimo čuti lokalnu glazbu i vozač nam udovoljava, no svako toliko uleti »Despacito« (u raznim obradama), očito najpopularnija pjesma u Moshiju.

Stižemo u hotel, koji je sasvim pristojan. Smješteni smo po dvoje u malenim bungalovima u dvorištu. Hotel okružuje dva metra visok zid, sa žicama pod naponom. Na žicama stoji natpis na engleskom i svahiliju – »Hatari!«, što znači opasnost. Domaćini nam preporučuju da bez vodiča ne izlazimo iz dvorišta jer ne mogu jamčiti za sigurnost. Noću dvorištem patrolira naoružani

čuvar. Za oko mi zarinje nekakvo kretanje u krošnjama stabla – kljunorožac, prva egzotična ptica na putu, mještanima vjerojatno sasvim obična, baš kao što su nama fazani. Hotelsko je osoblje ljubazno, ali poprilično sporo, a cijene su pristojne.

Sutradan odlazimo u podnožje Kilimandžara, točnije do naselja Marangu. Vožnja do toga mjesta pruža nam uvid u okolnosti u kojima uistinu žive tamošnji ljudi. Kuće i popratni objekti većinom su drveni. U tim naseljima prodaje se sve i svašta. Naravno, roba je pod vedrim nebom, sve od začina do namještaja. Pogled na mesnice budi nelagodu u probavnem sustavu – meso visi na 30 °C, a jedina su zaštita od atmosferskih uvjeta jata muha koja ga prekrivaju. Glavna je atrakcija Marangu Gate, a razgledavamo i maketu Kilimandžara, uz priču mjesnog vodiča. Krajima bogatu i zanimljivu povijest, no nećemo sve to opisivati, ionako već panično gledam količinu teksta koja je dosad nastala, a noge nam još nisu ni kročile na stazu.

Pripadnici plemena Chagga pokazuju nam tunele u kojima su se skrivali za vrijeme rata s plemenom Maasai. Iskopani tuneli vrlo su niski, što je Chaggama prednost, a visokim Maasajima velika neprilika. Saznajemo da su borbe u tunelima bile žestoke. Pokazuju nam otvor kroz koji su se rješavali tijela stradalih, bacajući ih u podzemnu rijeku. Broj žrtava ne znaju procijeniti.

Nakon toga slijedi veseliji dio – prikaz prerade kave od sirova zrna do gotovoga mljevenog praha. Naši su domaćini vidno opušteni pa slutimo da su u igri neke (barem u našoj zemlji) zabranjene tvari. Slijedi kupnja suvenira, po paprenim cijenama. U razgovoru sa svojim vodičem saznajemo da je na Uhuru Peaku bio dvadesetak puta, a posebno je ponosan na trčeći uspon koji je trajao samo 14 sati (za naš uspon predviđeno je pet dana). Vodič nam kaže da mu je to uspjelo zahvaljujući prehrani. On je, naime, vegetarianac i ponosno nam svjedoči da je zbog toga što jede samo voće i povrće brz kao gepard. Pogledavši prema mjestu na njegovoj glavi gdje je nekad bilo uho, Pero zaključuje da je gepard ipak bio brži.

Sastavni je dio obilaska i posjet najstarijoj ženi na svijetu, staroj čak 140 godina (prije

nekoliko godina imala je 120, ali čovjek se lako zabuni kad stanuje u džungli). Izrečen broj nije me uspio uvjeriti u te godine, no miris u kući definitivno je uspio u tome. Takav miris moglo je prouzročiti samo stogodišnje nepranje, uz polaganje truljenje i raspadanje svega što se unutra nalazi.

Priređen nam je ručak kod vlasnika afričke agencije, na njegovom velikom imanju. Čovjek nas je počastio jer smo odabrali njegovu agenciju. Na meniju je gulaš od banane, no nisam ga probao, u strahu od probavnih nepogoda. Za kraj dana ostaje nam posjet prekrasnim slapovima usred džungle. Slapovi su lijepi, ali ne i put do njih – popriličan broj strmih, sklizavih stuba.

Vraćamo se u hotel, gdje prepakiramo stvari koje moramo uzeti sa sobom (hvala Bogu na nosačima). Prije spavanja, na stolu u hotelu nanzao se red ispražnjenih bočica piva, prikladno nazvanoga Kilimandžaro (a kako bi se uostalom i zvalo!?).

Buđenje! Nosimo stvari do svojega kombija, rješavamo jutarnju rutinu i krećemo. Kod Machame Gatea upisujemo se u knjigu posjetitelja (obvezni postupak odsad pa nadalje u svakom logoru do izlaska iz parka). Moramo pričekati da nosači prepakiraju stvari i obave vaganje (ne smiju nositi više od 20 kg svaki). Zabranjeno je unositi u park jednokratne plastične bočice, a u cijeloj su Tanzaniji zabranjene plastične vrećice (na što prilikom slijetanja upozorava i pilot). Zbog te neplanirane okolnosti imali smo velikih

TOMISLAV ZRINSKI

Plavi majmun

Šatori u kampu Shira na 3750 m

neprilika pri traženju odgovarajućih vreća za sмеće kojima smo namjeravali dodatno osigurati svoje stvari od kiše (to se pokazalo kao pametan, ali nedovoljan potez).

Krećemo! Prvi dan hodamo kroz kišnu šumu. Na početku staze nosači prepakiraju torbe onako kako njima odgovara. Vodič na čelu kolone određuje tempo – veoma je spor i lagan – stalno ponavlja »pole, pole« (na svahiliјu: polako, polako). Uživam hodajući kišnom šumom. Predivna je, ali ujedno toliko nestvarna da mi se čini kako će Tarzan svaki tren projuriti iznad nas na svojoj lijani. U jednoj krošnji vidimo plavog majmuna (to je ime vrste, da ne biste pomislili kako sam dan prije i ja konzumirao neke tvari kod naših berača kave). Na polovici puta počinje kiša, ali pomislim: u redu je, ipak je ovo kišna šuma. Poslije se pokazalo da su sve vegetacijske zone Kilimandžara kišne.

Ubrzo susrećemo čitavu obitelj crno-bijelih majmuna gveresa. Fotografiranje je neizbjеžno, uostalom kao i čitavim putom. I tako, korak po korak, stižemo u logor Machame (2835 m). Naši su nosači već postavili kamp. Na tome se mjestu zbila meni najdraža priča na Kilimandžaru. Prirodno je da se ondje velika nužda obavlja u

prirodi, pa je tako i naš Zec pod pazuh strpao rolu toaletnog papira i krenuo u nepoznato. Korak naprijed, natrag dva, pa lijevo, pa desno, ali nikako da uđe dublje u džunglu – frka ga je, i normalno je da ga je frka. Nakon nekog vremena i skupljanja svih preostalih atoma hrabrosti krene moj prijatelj Zec u šumicu, iz koje odjekne glasan zvuk nalik na režanje (prepostavka je bila da se radi o majmunu, ali nikad se ne zna!). S iskriviljениm izrazom lica i uz korak unazad, Zec prozbori riječi za antologiju – »Pem v jutro.« i nestane u sigurnosti šatora.

Kiša je padala čitavo vrijeme, a naš je šator-blagovaonica, u stilu »vile propuh«, nije uspio baš najbolje zadržati. Uslijedilo je prvo spavanje u šatorima, koje je u odnosu na ostatak puta bilo sasvim pristojno.

Sutradan nastavljamo put prema kampu Shira (3750 m). Vegetacijska zona znatno se promijenila pa kišna šuma prelazi u vriješte. Napredujemo polako, između neobičnih biljaka. Sustiže nas kiša i prati nas putem do kampa. Šatori su spremni, kao i jarni za odvodnju oko njih. Srđana počinje moriti glavobolja. U nekim trenucima u daljini nam se ukazuje Mt. Meru. Kilimandžaro od oblaka i kiše još vidjeli nismo.

Rasprenamo stvari i poduzimamo kratku aklimatizacijsku šetnju do obližnje uzvisine. Tamo susrećemo nosača u zlatno-bijelim koledžicama (jer gojzerice su za mukušce).

Spavanje postaje upitno, spava se sve teže, nedostatak kisika sve više dolazi do izražaja. Nakon neprospavane noći slijedi najteže obuvanje gojzerica u životu, a ono što ujutro srećom nisam znao, jest da je pred nama i najteži psihofizički dan na planini – aklimatizacijski uspon na Lawa Tower (4600 m). Ispočetka je sve bilo dobro, no onda je počela kiša, pa još kiše, i još malo kiše. *Pole, pole* postalo nam je prebrzo. Puževim korakom žurili smo do šatora da se sklonimo od nemilosrdnih padalina. Putem smo naišli na nosača koji je među stijenama skupljao prosuti grašak, zrno po zrno. Grašak koji smo dobili za večeru bio je ekstra hrskav...

Dolazak do Lawa Towera samo je pogoršao naše stanje. Kiša je padala sve jače, a pored našega jednog šatora nalazio se jedan dvostruko veći, čvršći i suši. Raspoloženje je upravo palo ispod ništice. Svima se u glavama vrtjela misao »što je meni ovo trebalо«. Nakon sendviča iskopali smo svoj moral iz tla i krenuli nizbrdo prema kampu Barranco (3900 m). U nekom trenutku kiša je posustala, pokazalo se malo sunca, pa smo se naivno ponadali lijepom vremenu. Kakva li je samo to bila zabluda! Utjehu nismo pronašli ni u mokrim šatorima kampa Barranco. Zlatac je počeo govoriti o odustajanju. Pokušaji da ga se odvratiti od tog nauma nisu urodili plodom pa se sutradan ujutro uputio prema jednom od izlaza iz parka.

U kampu Barranco zatekla nas je vijest o prvom ovogodišnjem jačem potresu u Hrvatskoj. Zabrinuto zovem doma, no kažu mi da je sve u redu. Možemo nastaviti put s jednom brigom manje. Ostalo ih je još samo 99. Sljedeći nam je izazov prelazak preko zida Barranca. To je uspon koji podsjeća na lakše ture u slovenskim Alpama, ujedno i jedini »penjački« zahtjevniji dio puta. Ostatak puta prema kampu Karanga (3995 m) nije posebno težak.

U tom kampu doznajemo da su se u pojedinaca iz naše ekipе pojačale probavne smetnje. Svaki odlazak iza obližnjega grma krajnje je rizičan, posebno pri izvođenju čučnja. Ponovno poduzimamo aklimatizacijsku šetnjicu. Putem, nažalost, baš i nije bilo grmlja...

Jutro u kampu Karanga donijelo je ljepše vrijeme i prvi pogled na vršni dio Kilimandžara pod snijegom. Koristimo priliku za fotografiranje sa zastavama naših sponzora. Svojim nosačima i vodičima za tu prigodu dajemo majice sa sloganom »Zagorje – Bajka na dlanu«. Bili su toliko oduševljeni da ih više nisu skidali. Zauzvrat su nam darovali desetominutno pjevanje pjesmica »Kilimanjaro« i »Jambo Bwana«.

Između nas i vrha ostao je samo kamp Barafu (4673 m). Na putu prema njemu osjetio sam prvi simptom visinske bolesti, jaku bol na spoju glave i vrata, koja je pri daljnjem usponu srećom nestala. U Barafu imamo kratak odmor, pa ručak i dogovor o usponu, pa spavanje (moš mislit!). Polazak na vrh bio je dogovoren za 23 sata, ali je Srđan zbog jake glavobolje krenuo sat vremena prije nas (skidam mu kapu jer ja bih s takvom glavoboljom sve odavno poslao k vragu).

Budimo se u 22 sata, večeramo kekse i vodu. Polazimo prema vrhu oblikujući zmijicu od naglavnih svjetiljaka. Zmijica je sablasno dugačka, i svaki put kad sam pomislio da završava iza sljedećeg premaha, ona se bezobzirno nastavila. Za vrijeme jednoga kraćeg odmora zadrijemao sam naslonjen na poveći kamen. Richard je to primijetio i savjetovao mi da predam ruksak jednom od vodiča, Mosesu. Progutavši ponos, predao sam mu ruksak i nastavio se vući prema vrhu. Korak po korak. Svako naslanjanje na štapove povezano je sa sklapanjem očiju i željom za snom. No svaki put sam čuo Mosesovo upozorenje »No

Tipično »GSS vrijeme« na pola puta

Uhuru peak, najviši vrh afričkog kontinenta

sleeping!« Pa kreneš dalje, pa još malo, i još malo. Fotografirane ti više nije ni na kraj pameti, čak ni kad se radi o izlasku sunca, jer čuvaš svaki atom snage.

Konačno sam se dovukao do Stella Pointa (5756 m). Ondje su mi potekle prave muške suze. Bilo mi je prilično neugodno, no utješio me Pero: »Bez brige, Buco plače već deset minuta.« Svi smo tu, ostaje još samo vrh, a on je tu, blizu, a tako daleko. Koraci su sve sporiji, ali ne dam se, mogu ja to. Još malo, još malo, još saaaaamo malo. Na vrhu sam! Stojim na Uhuru Peaku, prekrivenom snjegovima Kilimandžara. Pero mi usput nešto dobacuje. Tek sam sutradan shvatio što je rekao. Ispucao je veliko pitanje za Jasminu i ona je, naravno, rekla: »Da!« Je li to izrekla zbog ljubavi ili nedostatka kisika, prosudite sami. Na vrhu se ne zadržavamo dugo, fotografiramo se i počinjemo silaziti.

Pri spuštanju smo imali priliku promatrati jedinstvenu međunarodnu utrku u trčanju do kampa Barafu, Hrvatska protiv Tanzanije – Matex vs. Richard. Hrvatska je pobijedila. Po dolasku u Barafu namočilo nas je još malo kiše (što zapravo i nije bitno jer u tom trenutku ionako više ništa nije bilo suho). Slijedio je nalet najvećih snježnih pahulja koje sam vidoio u životu. Razgovaramo o tome da preskočimo noćenje u posljednjem

kampu i da se isti dan vratimo u hotel. Richard nije oduševljen. Kaže da se poslije 18 sati ne može izaći iz parka. No, uporni smo i govorimo da ćemo potplatiti čuvara ako je potrebno. Danak je platio Bucin zvučnik Sony od kojeg se Richard cijelo vrijeme nije odvajao. Brzinsko pakiranje i pokret prema dolje. »Pole, pole« ostalo je na vrhu, tempo je sad nešto brži. Richard telefonira i obavještava nas da možemo izaći iz parka. Veselimo se tome. Noge mi postupno idu kraju, koljena su na izmaku. Nakratko zastajemo u posljednjem kampu, u kojem smo trebali noćiti. Sretni smo što ondje ne spavamo. Kamp doslovno pliva u vodi, a s njime i sadržaj septičkih jama. Pero potpisuje da idemo dalje na vlastitu odgovornost.

Putu kroz kišnu šumu nema kraja. Koljeno me ubija i pokušavam ga poštediti, no tako samo još više opterećujem drugo koljeno. Ljudi su si dali truda, šuma je puna stuba. Štucalo im se tada, a bome mislim da im se i sada malo prištučalo dok se toga prisjećam. Posljednjih sat vremena hodam po mraku s Dixonom, ekipa je ispred mene. Šumi i kiši i dalje nema konca. Odjednom ugledam svjetlo na kraju tunela – Svenovu naglavnu svjetiljku. Doznajemo sretne vijesti, šalju terenac po nas. Ulazimo u Toyotu namijenjenu sanitetskom prijevozu i krećemo prema ulazu u park. Put je blatinjav, kiša pada, a

Pole, pole! (polako, polako!) – najčešći je savjet domaćih vodiča i nosača

brisači ne rade. Ali zato radi papučica gasa, čak i malo predobro. Kod ulaznog portala čeka nas ostatak ekipe, kombi je već tu, a dostavio je i prije naručeno pivo i moju kolu.

Slijedi prolom oblaka. Upisujem se u knjigu, ukrcavamo se u kombi i krećemo put Moshija. Nisam osobit vjernik, ali zbog načina vožnje našeg vozača i brzine kojom smo se kretali prisjetio sam se ponekog sveca. Stajemo u mjesnom baru. Nazdravlja se pivom Serengeti. Sreći nema kraja.

Novi dan iskoristili smo za sušenje stvari i razgledavanje Moshija. Trgovci su stvarno naporni i nasilno nam pokušavaju prodati svašta. Dolazim do zaključka da nas vide samo kao simbol američkog dolara. Po povratku u hotel počinjem se loše osjećati. Ne odvajam se od školjke i kreveta. Dok drugi odlaze na zajedničku večeru s našim vodičima i nosačima, ostajem spavati pod poplunom. Nakon sat-dva odmora uspjeli su me nagovoriti da se pojavim na slikanju i dodjeli diploma za osvojen vrh. Nakon toga odlazim na spavanje jer sutradan slijedi safari! Taman kad sam pomislio da će se fino odmoriti, propustio je bojler u bungalovu, uz gadnu buku (siguran sam da je Zec kriv).

Za kraj puta ostala nam je prava poslastica – safari! Na safari su nas vodili u velikim toyotama napravljenima baš za tu namjenu, s pomičnim krovom, da bismo lakše vidjeli životinje. Prvi je na redu bio park Tarangire. Na ulazu u park

je velik baobab. Savana je nestvarno zelena jer je upravo bila završila kišna sezona (samo je to netko zaboravio reći kiši koja nas je pratila svih šest dana na planini). Vozeći se parkom, imate nestvaran osjećaj, kao da gledate dokumentarac kroz 3D naočale. Želja za Afrikom godinama je u meni, i sad sam ovdje, ali nisam potpuno svjestan toga.

U parku susrećemo brojne životinje, od kojih su bez konkurenциje najupečatljiviji slonovi. Prostором predviđenim za ručak dominiraju majmuni – zeleni zamorci. To su besramni kradljivci naše hrane, koji se ne libe ući u vozilo i prekopati ruksake. Od jednog sam pokupio i batine. Smatram da je u pitanju bila ljubomora jer je prvi put sreo većeg majmuna od sebe...

Nakon parka Tarangire nastavljamo prema krateru Ngorongoro – kolijevci čovječanstva. Putem posjećujemo Maasaije u njihovoj bomi (boma je nešto poput obiteljskoga gospodarstva, u njoj stanuje jedna obitelj). Vozač putem pokazuje brdo i kaže da je njegov vlasnik jedan Maasai koji ima 40 žena i stotinjak djece, pa je vlada za njih izgradila posebnu školu. Po dolasku k Maasajima upoznajemo se s njihovim načinom života. Dakako, dočekani smo tradicionalnim plesom u kojem smo se i sami okušali. Maasajji se neslužbeno dijele na Maasaije koji još uvijek žive tradicionalnim načinom života i na tzv. moderne Maasajije, koji se bave obrađivanjem zemlje. Naši

su domaćini pravi trgovci jer su nam suvenire prodali po visokim cijenama (kupnja je donekle obvezna), a za slučaj da nam je ostao koji šiling, kao zasjedu su na izlasku iz sela postavili zbor sićušne školske djece i kutiju za donacije.

I na kraju nam je ostalo još jedno – krater Ngorongoro, pravo mjesto za sve one koji žele osjetiti afričku savanu. Životinje su toliko navikle na ljude i vozila da na njih više i ne reagiraju. Ta nam je okolnost omogućila snimanje mnoštva dobrih fotografija. Nije nimalo neobično ako pristanete vozilom tik uz lava koji spava. Prizor je to koji daje lažan osjećaj da su životinje pitome, no jedan pogled na drugu stranu i lavlje proždranje nesretnog gnua brzo razbije tu iluziju. Ako su u parku Tarangire lopovi bili majmuni, ovdje su to ptice. Poseban je doživljaj gledati kako jastreb u akrobatskom letu krade kobasicu s Perinog tanjura. Od slavne velike petorke vidjeli smo sve osim leoparda. Safariji su predivni, no nažalost prekratko traju. Posjetom krateru završili smo planirani program i vratili se u Moshi.

Po povratku u Hrvatsku primili smo brojne čestitke sa svih strana. Zahvaljujemo svima koji su bilo na koji način podržali našu pustolovinu. Bilo je i mnogo pitanja o tome kamo ćemo se sljedeći put zaputiti. Spominjala se Aconcagua, a i Mt. Meru nas je na odlasku tako umilno gledala,

Sa zastavom HPD-a Gradina na putu prema Kilimanjaru

TOMISLAV ZRINSKI

Slon u savani

obasjana suncem. Afrika je bila predivna životna pustolovina i želio bih da se ponovi. Svima koji žele otići na neko daleko odredište želim da im se to i ostvari, koliko god vremena prošlo. Ostvarenje snova vrijedi čekati.

P. S. Nisam ni približno opisao sve što smo doživjeli na putu jer je tekst ionako već predugačak. Sada je 2:10, a većinu teksta pisao sam uz svijeću jer je zbog jakog vjetra u Zagorju često nestajalo struje pa se osjećam baš pravo hemingwayski. A kako ću se tek osjećati kad mi glavni urednik »skreše« pola teksta...

Velebit – vječna žudnja

Kako smo ostvarili svoj san

Kristijan Čikor, Čazma

Kažu da je Velebit za svakog planinara neiscrpljivo izazova, velike žudnje i strasti. To je vrelo za kojim žudiš kao za gutljajima hladne izvorske vode u najtežim trenucima u planinama, kada te sunce grije nesmiljenom žestinom i iz tebe crpi posljednje atome snage, a zalihe u tvom ruksaku su na izmaku.

Da. Velebit je žudnja. Često mu dolazimo u njedra, u naruče. Često se družimo s njime. No nikada dosad nismo to učinili ovako. Naše druženje s Velebitom ovaj put neće trajati dan ili dva, eventualno tri, kao dosad. Želimo da traje nekoliko dana. Želimo upoznati Velebit u potpunosti. Lijegati i buditi se s njime. Stopiti se s njime. Nadamo se da će nam On to dopustiti.

Moj vjerni prijatelj Darko, s kojim sam nedavno prehodao Učku od Plomina do Poklona, i ja, ovaj put dolazimo Velebitu. Skrušeno i ponizno, s poštovanjem, da ga ne naljutimo. Plan nam je poći od Vratnika prema jugu. Nadamo se da ćemo doći do Prezida i Crnopca. Možda i korak dalje. Tko zna, vidjet ćemo. Morat ćemo nešto pitati i Velebit, on je gospodar, a mi njegovi gosti. On je vječan, a mi smo samo prolaznici. Ako nas prihvati, ako bude milostiv prema nama, druženje će potrajati. Nadam se da će nas prihvati kao što majka prihvaća svoju djecu.

Tako smo se naklonili toj vječnoj planini, a onda krenuli na put. U nedjelju, 5. srpnja 2020., u 7 sati i 5 minuta.

Prvi dan

Došli smo sa stilom... ma ne... došli smo starim fiatom... zapravo, Darkovim neuništivim »unićem«. To je pustolovina prije pustolovine.

Nalazimo se na Vratniku. Darkov ruksak težak je 21 kilogram, a moj 20,4 kilograma.

Da ne duljimo! Velebit nas prihvata. Blagonaklon je. Vrijeme je idealno za početak pustolovine. Nadam se da će tako i ostati. Od Vratnika hodamo preko Oltara i Zavižana, sve do

KRISTIJAN ČIKOR

Ulazak Premužićevom stazom u Rožanske kukove

Rossijevog skloništa. To je 37 kilometara. Put je mogao biti i kraći, ali imali smo manjih lutanja u startu, te mnogo loših markacija od Oltara prema Babić Siči. No, cilj je ostvaren. Umorni, stižemo oko 21 sat do Rossijevog skloništa.

Što reći o tom dijelu Velebita? Naravno, da je početak Premužićeve staze i Rožanskih kukova uvijek spektakularan, lijep, neopisiv. No, ni pašnjaci i livade iznad Svetog Jurja nisu ništa manje lijepi. Pogotovo kada na njima susretneš magarce i konje na ispaši.

Liježemo i brzo tonemo u san.

Drugi dan

Velebit je odlučio i dalje biti blagonaklon. Sunčano je od jutra. Krećemo od Rossijevog skloništa prema jugu, odnosno Alanu. Rožanski i Hajdučki kukovi, Mali i Veliki Rajinac, Krajačev kuk i Seravski vrh ostaju za nama. Doslovno uživamo u vidiku na sve strane. Po planu stižemo na Alan i susrećemo stare poznanike, rendžere Nacionalnog parka Sjeverni Velebit. Zezancija. Razgovaramo s njima o nedavnim doživljajima prilikom našeg posjeta Zečjaku. Odmaramo se uz Velebitsko pivo i čakulu.

A zatim ulazimo u pakao. Doslovno! Sunce prži nemilice. Priželjkujemo kišu. Pada nekoliko kapi, ali ništa više.

Kilometri se nižu, ponovno tridesetak! Iscrpljeni, oko 18 sati stižemo na Skorpovac. Što dalje? Hoćemo li do Baških? Ma, krepat ćemo. Ostajemo. Pada odluka da ondje noćimo.

Nismo pogriješili. Ugošćuju nas Pero i Nikola, nevjerljivi ljudi. Pripremaju večeru za bogove: paradajz juha s »elektrolitima« te kopriva, praseće zelje i divlja mrkva na lešo. Fenomenalno! Palačinke za desert. Mi dodajemo čvarke. Gozba koje se ni stari Rimljani ne bi posramili. Nećemo to zaboraviti. Nikada. Planina stvara neraskidiva prijateljstva!

Tonemo u noć. San.

Treći dan

Pred jutro nastaje krš i lom... vjetar nemilice divlja. Ustajemo u 5:18. Jesmo li se naspavalici? Da, jesmo... zanemarimo li to što smo se nekoliko puta budili zbog vjetra koji je vani doslovno ludio i malih, kitnjastih životinjica (puhova) koje su nemilice pustošile naše ruksake i rušile stvari po kuhinji.

Velebit je danas pokazao zube. Kiša koju smo tražili dan prije stigla je u obilnoj količini. Podupire je snažan vjetar. Uopće ne dvojimo trebamo li krenuti dalje. Stavljamo kabanice na sebe i krećemo na put.

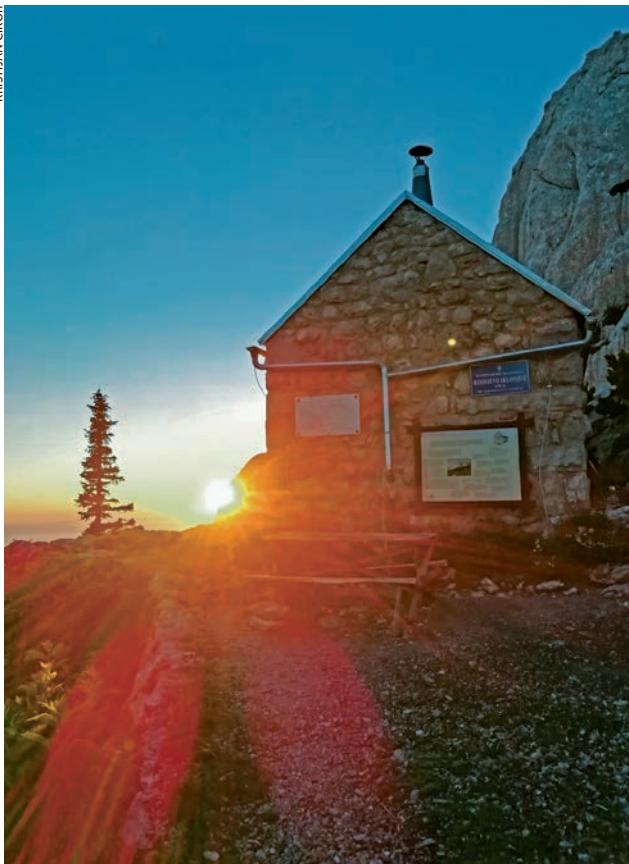
Put od Skorpovca do Baških Oštarija nećemo tako brzo zaboraviti. Mokri smo do gaća i promrzli. Gojzerice su nam pune vode. Šake ne možemo odvojiti od štapova. Ipak, za nekoliko sati stižemo u Oštarije. Kabanica vas definitivno ne može zaštiti na Velebitu kada puše jak vjetar i pada kiša. Hitamo do hostela. Tužno je što više ne postoji planinarska kuća Vila Velebita.

Dogovaramo smještaj. Plaćamo punu cijenu noćenja, iako sobu, tj. krevet, koristimo samo tri sata. Što je – tu je.

Imamo opskrbu. Ekipa iz HGSS Stanice Gospic donosi nam hranu za sljedeća tri dana. Braća »po oružju«. Nakon osvježenja krećemo u smjeru Šugarske dulibe. Vani sada sija sunce... punom snagom. Nevjerljivo!

Očekuje nas jedna od najzahtjevnijih, ali ujedno i najzanimljivijih dionica. Barem tako

KRISTJAN ČIKOR

Zalazak sunca kod Rossijevog skloništa

mislimo. Posebice Ramino korito. Uglavnom divljina bez granica. Velebit u iskonskom obliku.

Oko 21 sat stižemo do Šugarske dulibe. Prvi put vidimo Visočicu, jednog od »kapitalaca« južnog Velebita. U skloništu je već tročlana ekipa koju smo upoznali na Baškim Oštarijama: Vedrana, Božidar i Borjanka. Dragi ljudi. Pa planinari su!

Na kraju dana s guštom kuhamo juhu od gljiva iz vrećice, no pojačavamo je jednim vrganjem ubranim usput. Opet gozba, a zatim malo čakule i tonemo u san.

Četvrti dan

Jutro u Šugarskoj dulibi nije obično jutro. Kao što to nije ni noćenje u planinarskom skloništu. Specifična lokacija, multifunkcionalan objekt, a spavanje uz golemu ostakljenu plohu dok je vani vedro nebo prepuno zvijezda nevjerojatan je doživljaj. No, kratko je trajalo.

Ustajemo u zoru, a već u 7 sati krećemo put Jelove ruje. Prvo na gusterni točimo eliksir života, hladno Velebitsko pivo... ma, šalim se... točimo vodu, jer ona je ovdje blago. Za pivo će biti vremena.

Nakon nekog vremena izbijamo na čistinu i uživamo u vidicima. Pogled na zadarski arhipelag fantastičan je. Uživamo.

Staza nije jako zahtjevna i zadovoljni smo. U planiranom vremenu stižemo do Jelove ruje. Napuštena šumarijska zgrada u katastrofalmom je stanju. Državna imovina, pretpostavljam. Znam tu priču odnekle.

Gladni smo i vadimo »energetske pločice« – masni špek i sir. Uf, al' se gostimo! No umjeno, jer još je dug put pred nama. Idemo stazom prema Jandrinoj poljani i Visočici. Cilj nam je izbjegći Stap i Rujno jer znamo da bismo тамо bili izloženi žegi. Želimo dobiti na visini kako bi nam put bio lakši. Razmišljamo: popnemo li se na Visočicu, imat ćemo visinu i grebenskim ćemo putem lakše svladati Vaganski vrh, a potom i Svetu brdo.

Međutim, planovi su jedno, a stvarnost drugo. Staza koju smo odabrali veoma je teška, strma i potpuno zapuštena. Planinarskim rječnikom: loša. Markacije su užasne (nekoliko puta gubimo stazu), staze zarasle (gotovo trebamo mačetu) i imamo golemih poteškoća. Na jedvite jade izlazimo na Poljanu. Tada činimo kardinalnu grešku. Jedna jedina markacija zagorčava nam život. Netko je napisao: »kratica«. Naravno da krećemo u tom smjeru. Totalna katastrofa!

Gubimo ondje najmanje sat i pol tražeći izlaz iz Poljane i ulaz u šumu. Ništa od toga. Vraćamo se na početnu točku. Koliko smo iscrpljeni, živčani ijadni, neću ni govoriti. Susrećemo i prvog poskoka, no ni njemu nismo zanimljivi. Ovu stazu treba urediti jer netko će na njoj izgubiti glavu. Magnet je za nesreću!

Nastavljamo sada prvotnim smjerom i opet nailazimo na poteškoće, no to nas više ne izneadaže. Kada napokon uspijevamo dohvatiti makadamsku cestu, doživljavamo ekstazu. A kad smo napokon dosegnuli otprije poznatu stazu za planinarsko sklonište na Visočici, doslovno

Zalazak sunca na Velebitu

KRISTJAN ČIKOR

skačemo od sreće. Ostajemo na Visočici. Moramo se odmoriti i obnoviti snagu, a onda sutra rano ujutro krenuti dalje. Smrdimo, znojni smo, iscrpljeni. Pojavili su se i žuljevi. Da, treba nam odmor.

Velebit je i dalje dobroćudan, susretljiv, no ljudske nas pogreške »ubijaju«. Sklonište je naš hotel. Naše Terme Tuhelj. Peremo veš, pa sebe. Ustvari, uopće se ne odmaramo, već se bavimo logistikom.

Za kraj dana odlučujemo se nagraditi. Onako izletnički, nakon malog odmora, bez ruksaka na leđima, gotovo lepršavo, kao dva leptirića, odlažimo na vrh Visočice. Pratimo zalazak sunca na Velebitu. To je neprocjenjivo. Zaslужena nagrada za umorna tijela. Količina strahopoštovanja koju u tim trenutcima osjećamo prema ovoj planini neopisiva je. Moćan je Velebit, stvarno moćan. Divan. Predivan.

Peti dan

Ustajemo rano, kao i obično, oko 5 sati. Plan je doći što bliže Svetom brdu. Možda je to prezahtjevno i preambiciozno, no moraš imati cilj.

Krećemo opet prema vrhu Visočice te skrećemo prema Oglavinovcu. Kažu da do njega ima dva i pol sata hoda. Hm, ne vjerujem. Prvo dolazimo na Jančaricu. Zatječemo nekakav oronuo objekt koji je navodno ostavština iz Domovinskog rata. Natpis iznad vrata sve govori. Napuštamo lokaciju. Po tko zna koji put toga dana ulazimo s livade u šumu.

Uglavnom se izmjenjuju šuma i livade. Upravo nam one stvaraju orientacijske poteškoće jer su goleme, a markacije su zbog raslinja teško uočljive. No, napredujemo.

Na Oglavinovac stižemo prilično iscrpljeni. Nema odmora, moramo dalje, prema Strugama.

Na Struge dolazimo u zacrtanom roku jer daljnja dionica staze nije bila toliko zahtjevna. Ondje susrećemo dva vesela Dalmatinca i jednog šutljivijeg skipera. Nude nam već kuhanu kavu s mlijekom. Pa gdje da vas poljubim, pomislim! Kava! I to s mlijekom!? Nevjerojatno! Joj, kako je legla. Čakulamo, šalimo se, jer imamo slične poglede na svijet. Uživamo i ovo nam stvarno podiže pomalo poljuljano raspoloženje.

Nakon obroka krećemo prema Marasovcu. Ondje je svježa voda, eliksir života. Tako je lijepo gledati Darka, strastvenog pivopiju, kako ovako naiskap piće vodu. Neprocjenjivo.

Vode na našem putu do Jurjevića stanova više nema. Zato obojica uzimamo gotovo šest litara. Nikada dosad nismo toliko natočili pa smo s opremom i vodom teži nego na početku puta. Ruksaci su sigurno znatno teži od 20 kilograma. Tako natovareni krećemo na najviši vrh Velebita. Divimo se njegovim liticama. Fantastične su i ulijevaju strahopoštovanje.

Kako da vam opišem kako se osjećamo dok teškim korakom hodamo ka vrhu. Umorni smo, iscrpljeni i iscijedjeni. Razmišljamo o svemu, o obitelji, roditeljima, teškoćama s kojima se susrećemo u životu... samo da ne mislimo o težini uspona.

Napokon stižemo na vrh. Osjećaj je neopisiv. Suze radosnice spontano naviru. Darko ljubi ploču s natpisom Vaganskog vrha. Na najvišem smo velebitskom vrhu, najbliže nebu, zvijezdama. Ponosni smo. Zovemo najdraže, plačemo. Zahvaljujemo velikom Velebitu i dragom Bogu što nam je ovo omogućio.

No, ne ostajemo dugo. Moramo dalje, prema Svetom brdu.

Podno Malovana sustiže nas mrak. Prisiljeni smo bivakirati, prvi put na ovom putovanju. Pronalazimo kakvu-takvu lokaciju i spremamo se na noćni odmor. Crveni kolčići svuda su oko nas. Veselo.

Sutra nas čekaju novi izazovi.

Šesti dan

Bivakiranje na Velebitu, u predjelu označenom čudnim, crvenim kolčićima, posebna je draž. Kao da si iza neprijateljskih linija.

Ujutro krećemo dalje. Cilj je doći do Prezida, ali lakše je to reći nego učiniti. To ćemo tek poslije shvatiti.

Hodamo visinskom stazom od Vaganskog vrha prema Svetom brdu. Tko ju je prešao, zna o kakvom se užitku radi. Vidici su veličanstveni. Korak po korak primičemo se podnožju Svetog brda. Taj impozantan planinski vrh mnogi smatraju najljepšim na Velebitu. Budući da je takav, na njega se treba popeti uz više muke.

Sveto brdo s Dušica

No, odmorni smo. Ide nam to i ubrzo stižemo na vrh. O vidiku neću ni pričati. Uvijek je iznova fenomenalan. Darko je ovdje treći, a ja četvrti put, ali nikada nije bilo ovako lijepo.

Ne zadržavamo se dugo, već krećemo prema Dušicama. U skloništu dajemo tijelima odmora. Pronalazimo kavu. Kako je samo bila slatka! Svaka čast onome tko ju je tamo ostavio.

Napuštamo Dušice i dolazimo do Jurjevića stanova. Opskrbljujemo se vodom na odlično uređenom izvoru. Svaka čast graditeljima!

Nastavljamo put prema Malom Alanu. Ondje se odlučujemo za varijantu preko Unjke, Malih i Dubokih jasli i Šimina korita. Temperatura je viša od 30 stupnjeva, na tom golemom prostranstvu nigdje hлада, drveta, a mi tabanamo i tabanamo. Ne sjećamo se kad nam je bilo ovako teško. Ustini! Ovo je površina Mjeseca. Puštam na mobitelu Mišu Kovača i pjesmu »Poljubi zemlju po kojoj hodaš«. Ona ti zaista ništa nije kriva.

Krivi smo si sami. Darko kaže da je vrijeme tako »divno« da ni zmija nema.

Teškim, olovnim korakom, nakon 15 sati hoda i 32 kilometra, dolazimo na Prezid, među južnog i jugoistočnog Velebita. Crnopac je pred nama. Krupa i Zrmanja. Još malo.

A to da nas na Prezidu čekaju moja supruga i moj mlađi sin, Lovro, s pivom, sirom i vrhnjem, svježim paradajzima, pravom pravcatom pizzom... to je posebna priča. Gurmanski spektakl. Umorni, ali siti tonemo u san pod vedrim velebitskim nebom prepunim zvijezda. Šator i ne raspakiravamo.

Sedmi dan

Budimo se uz zrake Sunca. Prekrasno je, kao i svakoga jutra.

Osvrćemo se na dan prije prehodan put. Pogled putuje prema Svetom Brdu, preko Malih i Dubokih Jasli. Golemo je to prostranstvo... prerija.

Moramo donijeti važnu odluku. Na jugoistočnom smo Velebitu, u nepoznatoj zemlji. Kuda ćemo nakon Crnopca? Prema Jabukovcu od Munižabe ili grebenom Crnopca? Svi koje smo pitali rekli su da je to *terra incognita*, ideš prema karti, azimutu, po »njuhu«. Temperatura će biti osjetno viša od 30, a vode nema. Treba donijeti tešku odluku. Igramo ipak na sigurno. Spustit ćemo se prema Golubiću. Umorni smo i teški. Nešto mora ostati za sljedeću ekspediciju. Ulazimo kroz Vratolom i uz Krupu, velebitski dragulj, krećemo prema istoimenom manastiru. To je staza o kojoj se mnogo ne govori jer je jednostavno neopisiva, čudo prirode. Zamislite samo naš silazak na Krupu. Nakon šest dana bez pravoga kupanja mi smo na takvom riječnom dragulju. Za samo nekoliko sekundi bili smo doslovno goli u jednoj od najčišćih hrvatskih rijeka. Kakvo olakšanje! Sve teškoće otplovile su prema Zrmanji.

No sve što je dobro kratko traje. Ubrzo smo opet na stazi. Na jednom dijelu ona odlazi u brdo, no mi znamo za prečac. Gazimo Krupu kao plitak potok i začas smo na Kudinom mostu. Tko ne zna o čemu govorim, neka »gugla«. Raj na Zemlji. Uživamo.

Nastavljamo, slijedi malo sajli i klinova, prelazimo Krnjezu i ubrzo stižemo do manastira Krupe. Nagrađujemo se pivom i kolom. Kakvo olakšanje! A onda činimo početničku, glupu pogrešku! Odstupamo od svojega plana i pitamo domaće ljude za najbolji put prema vrelu Zrmanje. Plaše nas brutalnošću toga dijela Velebita i upućuju nas na »sigurno«. Padamo na »slatke« riječi. To »sigurno« koštalo nas je kilometara i kilometara. Umiremo od hodanja. Praktički obilazimo Velebit. Spavamo u napuštenoj kući bojeći se nevremena. Dobra odluka jer puše jak vjetar. Imamo zaklon. Kiše nije bilo. Posjećuju nas zabrinuti seljani. Mislimi su da smo migranti. Rješavamo nesporazum i ubrzo ponovno tonemo u san.

Osmi dan

Rekli bismo »Dan D« za nas jer danas je dan za »iskrcavanje na Zrmanju«.

Ustajemo opet rano. Spremamo stvari i opremamo se za hodanje. Razrađujemo plan. Prema karti, ostaje nam završnih 20-ak kilometara. Mislimo da to za nas nije ništa. Prelazili smo i znatno više od 30 pa smo preživjeli.

Uzimamo u Ervenik kao da vremeplovom putujemo u prošlost. Nigdje žive duše. Susrećemo tek čopor raspuštenih pasa. To je područje bilo

pretežito nastanjeno manjinskom populacijom. Brinu li političare, posebice one koji zastupaju manjine, životni uvjeti njihovih sunarodnjaka ovdje? Ne vjerujemo u to. Na tom prostoru kao da je vrijeme stalo. Sumorna slika stvarnosti.

Uporno koračamo tom »spaljenom« zemljom. Nailazimo tek na stada ovaca, krava, te naposljetku čak i na jednog pastira. Vjerno ga prate psi čuvajući stado. Svi su lovački, osim jednog, nekog šarplaninca ili slično. Taj odskače veličinom i glasnoćom. Ima ga, nema što, no dobroćudan je. Ubrzo opet ostajemo sami. Uspinjemo se i konačno na horizontu uočavamo golemo grotlo. To mora da je naš cilj. Da, to je grotlo vrela Zrmanje. Silazak niz velebitske padine dugotrajan je i naporan. Napokon dolazimo do Magistrale, prelazimo je i spuštamo se u mjesto Zrmanju. Opet ulazimo u »vremeplov«. Selo je opustjelo. Susrećemo tek dvoje žitelja. Nastavljamo izbjeganjem asfaltiranom cesticom i po instinktu »gađamo« izvor. Međutim, on kao da se skriva, bježi. Velebit se poigrava s nama kao da želi reći: »Još malo znoja, molim! Potrudite se!«

Žalosno ili namjerno, no ne postoji nikakav znak, ploča ili putokaz koji bi rekli putniku »ovdje je put ka vrelu Zrmanje«. Vrelo velike rijeke, mjesto gdje se rađa, neobilježeno je i prepušteno slučajnom pronalasku.

Velebitskim stazama

KRISTIJAN ČIĆOR

Ovo je za nas obojicu osam dana koje ćemo pamtiti čitav život. Nešto neprocjenjivo. Nešto što nam nitko ne može oduzeti. Zato, zahvalujemo se moćnom Velebitu što nas je trpio! Hvala Ti, Velebite, na ovom velikom životnom iskustvu. Hvala od srca

Unatoč tome, u 14:48 stižemo na svoj cilj - vrelo fascinantne Zrmanje. Bez euforije, galame i slavodobitnih urlika. Tihi smo i nekako ponizni. Gledamo u vrelo. Uzimamo lončice i pijemo Zrmanju. Pijemo u njenu čast. Kroz glavu nam prolazi mnoštvo nevjerljivih misli i samo jedno pitanje: pa zar je naš put gotov? Mislim da smo obojica nakraju ipak malo tužni. A trebali bismo skakati od sreće.

Prošli smo 220 kilometara Velebitom u osam dana, a šutke sjedimo i gledamo u ledenu vodu vrela. Gledamo malenu čuvaricu vrela, zmiju ribaricu koja vreba svoj plijen. Nijema je kao i mi.

Ne želimo da ova priča završi. To je očito. Je li bilo naporno? Jest, bilo je. Jesmo li umorni i iscrpljeni? Da, jesmo. Osjećamo li se kao pobjednici? Ne, nipošto. Mi nismo pobijedili Velebit. Ne želimo da itko tako gleda na naš pothvat. Bilo bi to svetogrđe. Tko to kaže, ne razumije ni nas, ni naš pothvat, a ponajmanje Velebit.

Mi smo se s Velebitom družili. Ustajali i ljetili. Bio susretljiv, dobroćudan i blag prema nama te dopustio da uživamo u njegovom kraljevstvu. Na tome smo mu zahvalni. Ovo je za nas obojicu osam dana koje ćemo pamtiti čitav život. Nešto

neprocjenjivo. Nešto što nam nitko ne može oduzeti. Zato, zahvalujemo se moćnom Velebitu što nas je trpio! Hvala Ti, Velebite, na ovom velikom životnom iskustvu. Hvala od srca.

Eh, da! Obećajemo da ćemo se uskoro ponovno družiti jer Ti si u »krvotoku« svakog istinskog planinara.

Ovu smo pustolovinu nazvali I. čazmanska ekspedicija »Velebit Viper«. Samim time, priča se mora nastaviti.

Hvala našim roditeljima, Gordani, Ivančići, Marku, Ivanu, Luki, Dariji, Lovri, Mihaelu, Antoneli, hvala Dubravku, Marku, Vesni, rendžerima NP-a Sjeverni Velebit, opskrbljivačima planinarskih kuća i skloništa, markacistima, hvala Peri i Nikoli, hvala Božidaru, Borki i Vedrani, hvala dvojici fantastičnih Dalmatinaca, jednom skiperu, osoblju hostela na Baškim Oštarijama, hvala članovima HGSS Stanice Gospić, nepoznatom vlasniku kuće kod Ervenika, hvala svima koji su nas podrili i slali poruke potpore.

Mi smo svoj san ostvarili. Sada vi, dragi prijatelji, slijedite i ostvarite svoje snove. Vjerujte, ostvarivi su! Ma kako »ludi« bili, ako si uporan i doslijedan, ostvarit ćes ono što želiš.

Na krajnjem južnom dijelu Velebita

KRISTIJAN ČIKOR

Na kraju puta, na Vrelu Zrmanje

Poučna iskustva iz američkih parkova

Što možemo naučiti od američkih državnih parkova – primjer: Utah

Igor Eterović, Lovran

IGOR ETEROVIĆ

Sand pipes u Državnom parku Kodachrome Basin

Pri prvom posjetu SAD-u, moja supruga i ja ostali smo impresionirani prvenstveno radom United States National Park Service (dalje: NPS). Doduše, tada smo se isključivo i držali nacionalnih parkova svih razina zaštite, od nacionalnih parkova preko nacionalnih šuma do nacionalnih spomenika. Impresivan i instruktivan rad te službe opisan je temeljito u članku indikativnog naslova »Što možemo naučiti od američkih nacionalnih parkova?« u *Hrvatskom planinaru*¹. Autorica u tom članku ističe organiziranost, praktičnost, ekonomičnost, demokratičnost i dalekovidnost kao osnovne vrline NPS-a. Moram priznati da sam osobno jednako oduševljen NPS-om te se pri planiranju nove američke planinarske epizode nisam previše posvetio istraživanju mogućnosti koju nude državni parkovi.

Zapravo sam tek naknadno shvatio koliku predrasudu sam imao zbog NPS-ove zaista vrhunske organizacije i filozofije. Naime, državni parkovi u pojedinim saveznim državama idu zaista uz bok nacionalnoj (federalnoj) službi. Savezna država Utah je jedan izuzetan primjer.

Skraćeno i uobičajeno ime za službu koja se tu brine o državnim parkovima je jednostavno Utah State Parks (dalje: USP), državni parkovi Utah. Puno ime službe glasi Odjel državnih parkova i rekreacije Ute [Division of Utah State Parks and Recreation], a ona pripada državnom vladinom Odsjeku za prirodne resurse [Utah Department of Natural Resources, (dalje: DNR)]. Riječ je zapravo o državnoj agenciji koja se skrbi o sustavu državnih parkova u toj američkoj saveznoj državi. USP skrbi o sustavu državnih parkova koji uključuje ukupno 43 jedinice.

Neću pojedinačno doticati pojedine vrline koje se mogu dosta dobro preslikati s NPS-a na

¹ Eterović, Ivana, »Što možemo naučiti od američkih nacionalnih parkova?«, *Hrvatski planinar*, 2016, br. 6, str. 285–289.

USP. Neću također niti posebno razmatrati filozofiju upravljača koja se vrlo lijepo oslikava u osnovnoj misiji izraženoj kroz sljedeću tvrdnju: »Unaprijediti kvalitetu života Utashana i posjetitelja očuvanjem i pružanjem prirodnih, kulturnih i rekreacijskih resursa za uživanje, edukaciju i inspiraciju ove i sljedećih generacija.« [To enhance the quality of life of Utahans and visitors by preserving and providing natural, cultural, and recreational resources for the enjoyment, education, and inspiration of this and future generations.]² Naime, cijela američka filozofija zaštite prirode, bilo na nacionalnoj ili državnoj razini, zaslužuje cijelu knjigu... Ovdje ću zato u prvi plan staviti nekoliko konkretnih primjera iz triju parkova ističući više dimenzija same organizacije i prezentacije sadržaja USP-a. Riječ je konkretno o tri vrhunske organizacijske aktivnosti koje sam uspio upoznati u nekoliko državnih parkova: kampovi, staze i centri za posjetitelje.

Kodachrome Basin State Park – organizacija kampova

U jednom od prošlih članaka pričom o kampovima započeo sam razmišljanje o dvjema drugačijim planinarskim kulturama (v. *Hrvatski planinar* 12, 2019), a kroz taj i neke druge članke ukratko sam se dotaknuo i pitanja prirode pojedinih kampova (v. *Hrvatski planinar* 3, 2020; 5, 2020; 6,

2020 i 9, 2020), no ne ulazeći u detalje. Ovdje bih stoga samo još dodao kako element kampiranja i boravka u prirodi jest neizostavan u koncepciji planinarenja ili bilo kakvog boravka u prirodi. Naprosto odlazak u prirodu kod Amerikanaca podrazumijeva i različite oblike noćenja. Kampovi su stoga posve prirodno opće mjesto svih ozbiljnih turističkih, planinarskih i drugih rekreacijskih interesnih točaka. Zato sam ovde uzeo kampiranje kao početnu točku i jednu od elementarnih usluga te indikatora atraktivnosti neke lokacije za posjetitelja. Kodachrome Basin State Park je primjer *par excellence* za atraktivnu kamp lokaciju.

U ovome smo kampu proveli nekoliko noći i bio je naša bazna točka za posjet Nacionalnom parku Bryce Canyon. Također, ovo je bilo mjesto uhodavanja u kampiranje na našem putovanju. Naime, dok su dragi prijatelji Orv i Cleta s pozamašnim iskustvom u kampiranju morali s jedne strane učiti potpunog početnika u tim vodama poput mene o svemu što se tiče kampiranja, počevši od samog podizanja šatora do funkcionalnosti u kampovima različitih vrsta i dostupnosti usluga, s druge strane imao sam čast sudjelovati u njihovom privikavanju na kampiranje s pravom kamp kućicom. To dvoje ljudi u sedamdesetima već preko 25 godina redovito posjećuju ljepote diljem svoje zemlje i izvan nje spavajući u šatoru po kampovima. Još su se u ožujku 2019. smrzavali u NP-u Zion te SP-u Kodachrome Basin. Tako da su oni već vrlo dobro poznivali ovaj park i njegove mogućnosti za kampiranje.

Kodachrome Basin State Parku ime je dao National Geographic Society, koji je davne 1948. istraživao ovo područje i napisao reportažu imenujući ga po tadašnjoj novoj marki Kodak filmova za fotografiranje. Ime mu potpuno odgovara jer je riječ o vrlo specifičnom manjem parku koji na relativno malom prostoru obiluje izuzetno slikovitim raznobojnim geološkim posebnostima, od kojih se tzv. pješčane cijevi ili pipe (eng. *sand pipes*) najviše ističu te ih neki smatraju jedinstvenom pojmom na svijetu. Riječ je o pješčenjačkim stupovima nalik divovskim bačvama ravno-mjerne širine oblikovanim na vrlo čudan način, koji nisu nastali pukom erozijom već nekim oblikom specifične sedimentacije. Područje je zbog svojih obilježja 1962. proglašeno državnim

Odmor i planiranje dana (SP Kodachrome Basin)

² Utah Department of Natural Resources, »Resources«, preuzeto s: <https://stateparks.utah.gov/resources/> (21.10.2019., 11h).

Naše mjesto za kampiranje u SP-u Kodachrome Basin

parkom. Park se nalazi na nadmorskoj visini od 1780 metara.³

Ovaj park ima tri kampa (eng. *campground*), a ja sam se uspio uvjeriti u mogućnosti i karakteristike dvaju od njih. Tri smo noći spavali u Arch Campgroundu. Riječ je o kampu rustikalnog oblika na poravnanim rubnim području parka, s pošljunčanim zaravnima za parkiranje vozila/kampera te obližnjim prirodnim ravnim prostorima za eventualno podizanje šatora (bez predefiniranog dizajna parcela, što daje čar traženja najbolje pozicije za šator). Svako je mjesto opskrbljeno strujom i vodom pa je riječ o jednom čudnom spoju rustikalnog (podloga) i modernoga (struja i voda). Ovaj kamp (kao i ostali kampovi) čine jedinstveni sklop sustava kampova u parku s obzirom na mogućnost korištenja zajedničkih usluga centralnog – Basin Campgrounda.

Basin Campground već je sofisticirani kamp smješten u samom srcu parka, unutar bazena okruženog raznoraznim geološkim formacijama.

³ Vidi više u: Utah Department of Natural Resources, »Kodachrome Basin State Park – Discover«, preuzeto s: <https://stateparks.utah.gov/parks/kodachrome-basin/discover/> (21.10.2019., 13h).

Osim kompletног asfaltнog pristupa svakome pojedinačnom mjestu, sadrži centralni sanitarni čvor s tuševima i WC-ima. Ovaj je kamp opskrbljen i stanicom za izljevanje otpadnih voda (»crne« i »sive« vode) iz kampera i ispiranje cijevi. Sve smo te mogućnosti koristili, a posebno su nas radovali tuševi nakon nekoliko dana improviziranog kupanja. U svakom slučaju, park je kao cjelina u mogućnosti pokriti sve potrebe svojih posjetitelja koji u njemu kampiraju.

Imao sam priliku posjetiti još jedan kamp nekog državnog parka, štoviše spavati čak dvije noći u njemu, a riječ je o kampu Kayenta Campground u Deadhorse Point State Parku. Riječ je o hibridu obaju prethodno spomenutih kampova. Naime, pristupi svim mjestima su asfaltirani, no centralni sanitarni čvor nudi samo zahode i vanjski prostor za pranje suđa, što je dakako ponekad služilo i improviziranom polukupanju (osobno sam iskušao u nešto kasnije sate!). Svako mjesto je opskrbljeno strujom, no ne i vodom. Također zanimljiva bila su točno dizajnirana mjesta za šator na umjetno postavljenim kvadratnim zaravnima, koja me nisu previše veselila kao idealno mjesto za šator, ali sam shvaćao potrebu ovakvog ograničenja radi

zaštite osjetljivog bioma u kori tla. U svakom slučaju, uz ponešto prilagodbe, bilo je ovo još jedno vrhunsko iskustvo kampiranja u drugoj vrsti kampa.

Ovaj park ima i dva druga kampa (Wingate Campground i Moenkopi Campground), koji uz uobičajena mjesta za kampiranje, imaju i nekoliko raspoloživih jurti (replike kožnih šatora azijskih nomada) u kojima je boravak zasigurno jedno posebno iskustvo. No ono što mi se usjeklo u sjećanje u ovom parku ipak je jedna druga dimenzija – njegove staze.

Deadhorse Point State Park – organizacija staza

U SP-u Kodachrome Basin, nažalost, početnička prilagodba kampiranju te neki neočekivani problemi s akumulatorom automobila koji su poremetili plan, ali i raspoloženje, odvukli su me od istraživanja samog parka. Poslije sam duboko požalio što se barem nakratko nisam zaletio na neku od staza, jer sve što sam u to vrijeme i kasnije o parku pročitao zaista je impresivno.

Obećao sam sebi da će jednom prilikom obiteljskim posjetom istražiti ovo područje.

Grešku ipak nisam htio ponoviti i iskoristiti maksimum u SP-u Deadhorse Point, koji nudi idealne uvjete za planinarsko istraživanje. O tom sam posjetu detaljnije pisao u članku o Canyonlandsu (v. *Hrvatski planinar* 5, 2020), a ovdje bih se malo osvrnuo na narav i organizaciju staza. Ovaj park inače svoje ime duguje navodnim čestim smrtima konja koji su ovdje ugibali uslijed izloženosti suncu i nemogućnosti nalaženja izlaza sa završnog izboja mese, a koji su kauboji koristili kao prirodni koral za divlje mustange i okupljali ih te tu odabirali najbolje primjerke konja. Zaostali konji navodno često nisu mogli naći prirodni spoj s ostatkom mese, koji je usko grlo – to dočarava i njegovo ime Neck (eng. 'grlo') – što je značilo njihovu neizbjegnu smrt. Park je otvoren kao državni park 1959. godine, a nalazi se na nadmorskoj visini od 1800 metara.⁴

Budući da je ovo područje vrlo osjetljivog bioma kore tla, o kojemu ovisi cijeli ekosustav, staze su vrlo pažljivo i pedantno označene, prezentirane i organizirane. Iskreno, očekivao sam nešto veće ekonomsko iskorištavanje parka s obzirom na njegovu »nižu« lokalnu razinu zaštite, međutim, bilo je upravo suprotno. Uprava izuzetno dobro radi svoj posao, nudeći možda nešto fleksibilniju organizaciju staza i ponešto slobodnije kretanje prostorom, no pritom vrlo dobrom i raznolikom ponudom te informacijama fokusira posjetitelja na stazu i najbitnije točke posjeta.

Svaka je staza obilježena na generalnoj informativnoj ploči kraj centra za posjetitelje (Visitor Centra), a onda je svaka zasebno skicom naznačena na svojem početku te na bitnim raskrižjima. Ono što me potpuno oduševilo je izostanak markacija i označavanje staze pomoću mužića (eng. *cairns*), stožastih nakupina kamenja, čime je intruzija u prirodu minimalizirana do kraja. Također mi se svidjela praksa koja postoji i kod NPS-a pri upotrebi informativnih ploča, a riječ je o drvenim tablama, koje možda nisu tako otporne

Putokazi u SP-u Deadhorse Point

4 Vidi više u: Utah Department of Natural Resources, »Dead Horse Point State Park – Discover«, preuzeto s: <https://state-parks.utah.gov/parks/dead-horse/discover/> (21.10.2019., 14h).

SP Dead Horse Point – 'označavanje staza' suhim granama

poput inox ili aluminijskih pandana, međutim osim što izvrsno ostvaruju svoju svrhu, lako su zamjenjive, imaju minimalnu fizičku intruziju radi manje potrebe za visokom nosivošću njihovih temelja te – ono što je najbitnije – mnogo se elegantnije uklapaju u prirodni okoliš: tamnosmeđi deblji stupovi i ploče s bijelim urezanim natpisima s osnovnim informacijama (staza, udaljenost u miljama).

Pri svemu tome nema nepotrebnog divljanja s bezbrojnim puteljcima i mrežama staza koje na kraju gube smisao, već je sve logično i jednostavno postavljeno. Budući da je cijeli park postavljen na zaravni jedne povиšene mese (povišenja okruženog klifovima nastalim kao posljedica erozije okolnog tla) kralješnica sustava je tzv. Rim Trail – staza koja ide po obodu mese, a koja se dijeli na istočnu (East Rim Trail) i zapadnu (West Rim Trail). Od nje (ili do nje!) dolaze staze u svaki pojedini kamp na mesi, pa tako i do našeg

Kayenta Campgrounda od kojega sam krenuo u istraživanje okoline i u koji sam se vratio bez potrebe prebacivanja automobilom.

Od te središnje okosnice parka slijede dalje bočne staze na vidikovce koje sam posjetio i opisao u prethodno spomenutom članku: Bighorn Overlook Trail i Colorado River Overlook Trail kao dvaju izboja s obiju strana mese. Jednostavno, logično i veoma učinkovito organizirano!

Antelope Island State Park – impresivna organizacija posjetiteljskog centra

Dok sam od prethodno spomenutih državnih parkova samo u posljednjem kročio u posjetiteljski centar (Visitor Center), koji je zaista impresivna građevina vrlo velikih gabarita i zanimljive ponude, ipak je centar u SP-u Antelope Island, u kombinaciji s ostalim izložbenim postavima, kod mene zauzeo prvo mjesto po vrhunskoj prezentaciji nekog prostora i njegove važnosti te

Centralni masiv u SP-u Antelope Island

adekvatne zaštite, uključujući čak i opaku konkureniju brojnih nacionalnih parkova koje sam posjećivao.

Antelope Island State Park nalazi se na zaista izuzetnoj lokaciji – na otoku u slanom jezeru Salt Lake, na manje od sat vremena vožnje od velikog Salt Lake Citya, do kojega se dolazi s kopna po zanimljivo građenom nasipu-cesti. Nažalost, nismo imali vremena prošetati se brojnim stazama na otoku, ali smo ga cijelog praktički obišli automobilom i razgledali koliko se moglo iz te perspektive, što je bilo dovoljno i za uvid u organizaciju osnovne infrastrukture: pristupnih cesta, staza i kampova. No u ovom parku nešto je ipak mnogo dublje ostavilo na mene dojam – prezentacija sadržaja.

Antelope Island State Park dobio je ime po vitorogim antilopama koje su prvi naseljenici vidjeli na otoku. Otok je dugačak 24 km (15 mi) i oko 8 km (5 mi) širok, a površina mu je oko 113 km². Iako razina jezera jako varira te sama obalna linija oscilira i mijenja se, razina obale je na otprilike 1280 m, a najviši vrh otoka je visok impresivnih 2010 m. Do vrha otoka vodi staza, no ostala mi je ovoga puta ipak nedostižna. Impresivna geologija otoka otkriva vrlo stare geološke slojeve stijena pa sve do onih najmladih. Iako okružen slanom vodom, otok obiluje izvorima pitke vode (navodno čak 40 izvora!)

što omogućuje idealne uvjete za divlje životinje kojima otok obiluje. Najslavniji su svakako američki bizoni (*Bison bison*, eng. *bison*), no otok nastanjuju brojne vitoroge antilope (*Antilocapra americana*, eng. *pronghorn antelope*), prerijski bjelorepi jeleni (*Odocoileus hemionus*, eng. *mule deer*) i američki mufloni (*Ovis canadensis*, eng. *bighorn sheep*). Država Utah kupila je otok 1981. od lokalnih žitelja te je tada proglašen državnim parkom.⁵

Na ovom smo se otoku koncentrirali na interpretacijske okosnice parka. Najprije smo se odvezli do ranča Fielding Garr Ranch, u kojem između ostalog posebno mjesto zauzima Fielding Garr Ranch House, najstarija kontinuirano naseљena zapadnjačka kuća i ujedno najstarija zapadnjačka kuća u Uti koja još stoji na svojim temeljima. Cijeli je ranč danas uređen kao izvanredni izložbeni postav. Sve su građevine iskorištene za prikaz nekadašnjeg života, pa je tako moguće ući u kovačnicu sa svim starim alatima, tor za ovce te mehaničarski prostor za popravak mehanizacije. Zatim je tu glavna kuća s kuhinjom, blagovanicom i dnevnim boravkom, a može se također ući u izdvojeni podrum sa stalažama za zimnicu

⁵ Vidi više u: Utah Department of Natural Resources, »Antelope Island State Park – Discover«, preuzeto s: <https://stateparks.utah.gov/parks/antelope-island/discover/> (22.10.2019., 5h).

te izuzetno zanimljivu tzv. izvorsku kuću (eng. *Spring house*), doslovce kuću izgrađenu na izvoru, ograđenom omanjim zidom u kojega se skupljala ledena izvorska voda, a koristio se za hladnjak. Neke su se stvari pohranjivale u samom izvoru, a ostale u okolnom prostoru po kojem je tekla voda ili već uokolo po prostoriji koja je bila mnogo hladnija od vanjskog prostora. Tu je i spaonica, ogromna staja s očuvanom infrastrukturom za strojno šišanje ovaca i prenošenje vune, dok su bočni ogromni natkriveni korali za stoku iskoristišteni kao izložbeni prostor za brojne traktore, kamione i druga vozila te alate. Na otvorenom prostoru ispred korala postavljeni su kombajni i sva sila mehanizacije pogotovo velikih alata. Imao sam tu sreću da je moj prijatelj Orv kao seosko dijete osobno upoznao brojne od tih strojeva pa čak i upravljao nekim od njih. Tako sam dobio i osobnog vodiča kroz povijest, jer smo preko sat vremena obilazili jedan po jedan eksponat, a ja sam zadržano upijao informacije. Na ranču su stalno prisutna dva volontera koji rade u parku, a dostupni su i jednostavni letci o ranču koji vode posjetitelja.

Moram priznati da sam skeptičan prema svim američkim povjesnim eksponatima, uzimajući povijest vrijednu nekog spomina veoma stroga i ne uzimajući ozbiljno povijesnost modernog vremena. Kao povjesničaru ne služi mi to na čast i ovaj me ranč posramio i podučio. Naime, vrlo jednostavnim postavom (i srećom da sam imao Orva kao besprijeckornog vodiča) ušao sam duboko u povijest prvih pionira koji su sve morali proizvoditi na licu mesta, živjeti s prirodom i od prirode oko sebe. Dodatno me fascinirala mehanizacija za koju su Amerikanci definitivno pioniri prve klase. Neki od tih strojeva koji su na otoku funkcionali početkom stoljeća još desetljećima nisu došli u neke od »razvijenih« dijelova svijeta. Njihov snalažljivi pionirski duh u ovim je tehničkim pomagalima definitivno impresivan i rekao bih nenadmašan. Mnogo sam lekcija dobio u tih nekoliko sati, a najveća je ona o vlastitim predrašudama. Park koji može to učiniti zaista izvrsno radi svoj edukacijski posao i bio sam potpuno impresioniran. No čekalo me još jedno iznenadenje u centru za posjetitelje.

S ranča koji je u južnom dijelu otoka uputili smo se prema sjeveru i povratku prema cesti koja spaja otok s kopnom. Zastali smo kod centra za posjetitelje i na naše veliko iznenadenje vidjeli da radi duže negoli većina drugih sličnih centara pa smo se veselo zaputili u obilazak. Na samom ulazu u centar odmah je pult iza kojega stoji informativna ploča na kojoj su u različitim bojama označene kategorije po kojima je organiziran centar za posjetitelje: divlje životinje, ptičji svijet, jezero Bonneville, Great Salt Lake, stijene otoka, Basin & Range, hranidbeni lanci, ljudska povijest. Po tim kategorijama u smjeru obrnutom od kazaljke na satu prikazane su najvažnije informacije o parku: divlje životinje na otoku, važnost otoka

SP Antelope Island – dio postava na Fielding Garr ranču

Posjetiteljski centar u SP-u Antelope Island

za migracije ptica, prastaro prajezero iz kojega su nastala između ostaloga i današnja jezera Great Salt Lake i Utah Lake, podrobnije informacije o famoznom Velikom slanom jezeru, zatim zadivljujuća geologija otoka, opći kontekst šireg tzv. Basin i Range prostora, o hranidbenim lancima na otoku te naposljetku ljudskoj povijesti na otoku s Fielding Garr rančem kao okosnicom te povijesti.

Taj je prezentacijski dio nadopunjen izvrsnim maketama (npr. trodimenzionalna maketa otoka), predmetima i artefaktima (npr. primjerici svih bitnijih stijena na otoku), slikama (npr. divljih životinja), skicama i grafikonima (npr. oscilacije jezera i obalne zone otoka), projekcijama (npr. povijesnom putu od jezera Bonneville do današnjeg Velikog slanog jezera po povijesnim fazama) te interaktivnim sadržajima (npr. rotirajućim bubenjevima kojima je moguće asocijativno povezati različite artefakte vezane za ljudsku povijest – najviše za djecu, ali zanimljivo i nama odraslima!).

Poseban izdvojeni dio čini mala projekcijska dvorana u kojoj se stalno vrti kraći informativni film o parku, a ista dvorana očito se koristi i kao minikonferencijska sala (katedra za predavača, pomične stolice, mala kuhinja za pripremu toplih napitaka itd.). Ne moram ni napominjati da sam pogledao cijeli film i naučio u vrlo kratkom vremenu toliko puno o ovom iznimnom otoku. Bilo mi je žao što nemam više vremena za istraživanje otoka, ali se nadam da će mu se vratiti.

Kao i u većini centara za posjetitelje, nezabilazan je dio i suvenirnica koja je ovdje vrlo spretno i odmjereno organizirana te nudi zaista sve: od ozbiljne literature o ovom i drugim parkovima, preko majica i drugih odjevnih artikala do zaista sitnih suvenira poput magnetića.

Koliko god to čudno zvučalo, spomenut će i WC-e. Naime, cijela je zgrada građena u industrijskom stilu, bez fasade, s golim betonskim zidovima, ravnim krovom, oštrim kutovima, velikim pregradnim gredama izvana, a vrlo skladnim unutarnjim drvenim oplatama i velikim drvenim gredama iznutra. U tom industrijskom stilu posebno su me se dojmili originalni WC-i, kojima je dostup s vanjske strane pa su i oni kompletno »obučeni« u gole betonske oplate, a većina sanitarija (osim keramičkih artikala) pa

čak i pregrade unutar WC-a načinjene su od – inox čeličnih oplata. Vrlo originalno i zanimljivo.

Biseri prirode u sjeni razvikanih susjeda

Imao sam privilegiju posjetiti čak tri državna parka u kojima sam u po dva imao priliku osjetiti svu čar kampiranja (Kodachrome i Deadhorse Point), posjetiti centre za posjetitelje (Deadhorse Point i Antelope Island) te barem djelomično hodati stazama (Deadhorse Point i Antelope Island).

Državni se parkovi, barem u američkoj saveznoj državi Utah, pokazuju kao ravnopravni razvikanim susjednim nacionalnim parkovima. A ovdje, ako igdje na zemaljskoj kugli, ta je konkurenca zaista ozbiljna. Međutim, državni se parkovi, možda upravo zbog spomenute konkurenje, izvrsno nastoje izboriti za svoje posjetitelje te u tome i uspijevaju svojom izuzetnom ponudom i privlačnošću.

Svi su spomenuti parkovi vrlo posjećeni i gotovo pariraju nacionalnim parkovima u broju posjeta. Štoviše, mnogi iskusni posjetitelji upravo odabiru državne parkove kao mjesta manje gužve i vreve, prava mjesta za odmor od civilizacije i ljudi, a opet gotovo nadohvat ruke i vrlo pristupačna, čak i za obiteljske posjete. Sadržajima državni parkovi ne zaostaju ni po čemu za svojim poznatijim rivalima.

Mene su državni parkovi podsjetili na jednu od najvrjednijih lekcija, koju ponekad lako zaboravimo: sva je priroda lijepa i vrijedna divljenja. Ne treba minorizirati lokalne i regionalne parkove bez obzira na to što zbir njihovih karakteristika možda nije u onoj obuhvatnosti koju imaju nacionalni parkovi. Naprotiv, svaki manji park i prirodni spomenik pruža mogućnost da na još prisniji i možda fokusiraniji način dotaknemo neku određenu posebnost prirodnih čuda koje je mnogo lakše previdjeti u ogromnim prostranstvima i nesagledivim oblicima kojima obiluju nacionalni parkovi.

Državni parkovi Ute skladno nadopunjuju planinarsku i turističku ponudu, čineći skupa s velikom petorkom nacionalnih parkova prostor juga ove države jednim od najvećih planinarskih supermarketa svijeta. Osjećam duboku zahvalnost što sam dio tog magičnog svijeta imao priliku upoznati.

Pico Ruivo na Madeiri

Krešimir Čandrlić, Osijek

Ako postoji mjesto idealno za hodače, onda je to Madeira, čudesan otok daleko na Atlantskom oceanu. Pripada Portugalu, premda je tisuću kilometara udaljen od Lisabona, 780 kilometara od Afrike, a 460 kilometara od Kanara.

Izoliran i dalek komad kopna zapljuškuju valovi koje donosi Golfska struja. Klima je blaga i temperature se cijele godine kreću od 18 do 25 stupnjeva – vječno proljeće! Kad su ovamo 1420. prvi došli Portugalcici, nije bilo autohtonog stanovništva. Što više, uopće nije bilo kopnenih sisavaca, samo šuma i ptice. Po tome je otok i dobio ime. Riječ madeira na portugalskom znači drvo. Bile su to šume lovora. Danas autohtone lovorove šume postoje još samo na sjeverozapadnom

dijelu otoka i nalaze se na UNESCO-ovom popisu svjetske baštine.

Plaža gotovo i nema. Otok je visoka bazaltna stijena u oceanu. Na sve strane teče voda, mnoštvo slapova, potočića i drugih vodotoka. Posvuda se pružaju kanali – lavade, koji usmjeravaju vodu prema terasastim poljima na kojima se uzgajaju banane, šećerna trska i vinova loza.

Putovanje na Madeiru odavno je bilo naš san, a ja sam, zapravo, žudio ishodati taj čudesan put, opisan na više mjesta kao jedan od najljepših planinarskih putova u Portugalu – od Pico Arieiro do Pico Ruivo. Odabrali smo veljaču.

Cijeli je otok hodački raj. Najkraće i najslokovitije mogli bismo to opisati kao da se Novi Zeland sabio na veličinu Krka! Ovdje jednostavno

Stube sljubljene
uz stijenu

KREŠIMIR ČANDRLIĆ

Pico das Torres i Pico Ruivo (u pozadini)

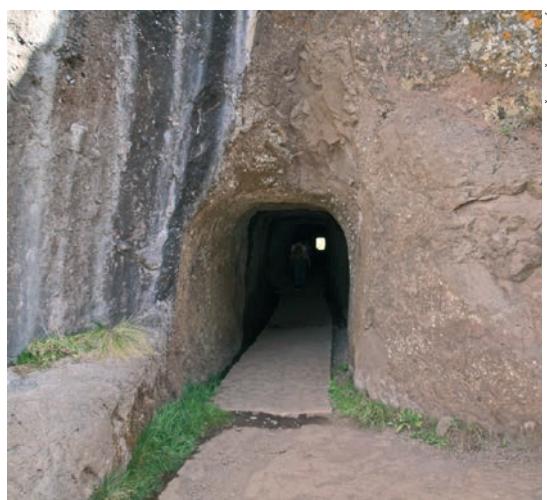
ne možete zalistati, samo treba slijediti vodu, lavade, kanale koji uvijek nekamo vode. U tjeđan dana, koliko smo ondje proveli, prehodali smo gotovo 150 kilometara. Uz more, po klifovima, kroz šume lovora.

A najluđe su planine! Najviši je vrh otoka Pico Ruivo, visok 1862 metra. Nalazi se u središnjem, najdivljijem dijelu otoka. Unatoč nazubljenim stijenama, vrlo je pristupačan. Putovi po načinu gradnje umnogome nalikuju na našu Premužičevu stazu. Ruivo na portugalskom znači crven. Bazaltne su stijene na vrhu tamno-crvene boje.

Kako do vrha? Ceste na otoku u vrlo su dobrom stanju, a rent-a-car je pristupačan. Ipak, ima to i lošu stranu: dođeš li autom na neko mjesto, moraš se na njega i vratiti. A mi smo se željeli popeti na planinu s jedne strane, a sići na drugu. U glavnom gradu Funchalu postoji sijaset putničkih agencija koje u ponudi imaju hodanje tom stazom. Za cijenu od 25 do 35 eura po osobi nude prijevoz do točke A, vodiča

i prijevoz od točke B, što nam se učinilo najboljom varijantom.

Planinarenje počinje od Pico Arieiro, 1817 metara iznad morske razine. To je po visini treći vrh na Madeiri. Na njemu se nalazi radarsko

KREŠimir ČANDRić

Tunel kroz Pico do Gato

postrojenje s velikim parkiralištem, restoranom i suvenirnicom. A od vidika s vrha zastaje dah!

Oko vršnog dijela otoka uvijek je vjenac oblaka. Kad smo stigli na vrh, okružilo nas je more oblaka iznad kojeg se vidjelo bistro, plavo nebo. Sada, kad gledam slike koje sam tamo snimio, vidim da nikome nije silazio osmijeh s lica.

Na tom mjestu započinje široka pješačka staza osigurana rukohvatima. Put je posve siguran, iako vodi rubom litica. Na nekim je mjestima usječen u stijenu. Prvih 15 minuta hoda put drži visinu, a nakon toga je počinje naglo gubiti. Tako staza prilazi sljedećem vrhu, Pico do Gato. Prolazimo kroz tunel dug stotinjak metara. Na svu sreću, u našim su ruksacima uvijek čeone lampe pa bez teškoća prolazimo kroz tunel.

Na izlasku, staza se dijeli na zapadni, kraći put, i istočni, duži. Kažu da je lijevi manje zahtjevan jer je manje uspona i silazaka, pa odabiremo taj. Uistinu je predivan, usječen u liticu. Na njemu je i po visini drugi vrh Madeire Pico das Torres (1853 m).

Staza usječena u stijenu

Sve na toj stazi podsjeća na likove iz »Gospodara prstenova«, no nismo sreli nijednog Hobita. Prolazimo kroz desetak manjih ili većih tunela. Nakon njih se staza počinje naglo uspijati metalnim i kamenim stubama. Dolazimo tako na prijevoj visok oko 1700 metara, a nakon dalnjih 20 minuta hoda dolazimo pod sam vrh. Ondje je lijepa planinarska kuća Casa de Abrigo do Ruivo (1769 m). Za nama su otprilike tri sata hoda, a pred nama još samo strm uspon do vrha.

Dan je savršen. Nema više nijednog oblačka. Vidik s vrha širi se na sve strane, na nepregledan beskrajni Atlantik. Na vrhu je mnogo ljudi. Uglavnom dolaze lakšim putem iz mjesta Achada do Teixeira.

Vrijeme je za silazak. Put prema Achada do Teixeira je ugodan. Za uspon tim putom treba otprilike sat vremena hoda, a za silazak oko 45 minuta. Vidik puca prema jugozapadu. U daljinu se vidi magičan pješčani otok Porto Santo, ispod oblačića koji odaju da se ondje nešto nalazi. Udaljen je 75 km.

KREŠIMIR ČANDRIĆ

Uz Pico das Torres

Kad pogledam prema Pico Arieiru, odakle smo krenuli, imam osjećaj da je to nekih tristo-tinjak metara od nas. Udaljenost je zapravo 1500 metara, ali to su tri sata dobrog hoda!

Fotografija s vrha

Za ovaj put neki kažu da je zahtjevan. Na portalu »Hribi.net« da je lagan. Rekao bih da je prema kvaliteti staze lagan, ali s obzirom na konfiguraciju i gubitke na visini zahtjevan. Staza se, naime, dvaput s 1800 metara spušta na 1550 i zatim vraća. Na stazi se može vidjeti mnoštvo ljudi u posve neprilično lakoj obući, vidjeli smo jednog čak u natikačama. Već viđeno na našim planinama uz more!

Silazimo na parkiralište kod mjesta Achada do Teixeira, gdje nas čeka prijevoz. Hodali smo ukupno četiri sata. Šteta, prekratko je trajalo. Ovo nije mjesto za žurbu. Uživamo u svakom trenutku.

Preostaje nam još samo da se prepustimo hedonizmu. Hrana je izvrsna. Ima svega, od ribe do mesa i najukusnijih banana koje sam ikad kušao, od cijedenih sokova do izvrsnog vina. I sve to po vrlo povoljnim cijenama. Naravno, sve ćete to naći ako se motate po mjestima gdje se okupljaju domaći ljudi. Treba samo slijediti osjećaj i njuh!

Nepregledni južni Karpati

Željko Vinković, Bjelovar

Vrijeme jako brzo leti! Kao da sam jučer, a bilo je to krajem travnja 2018., stajao na Goverli, 2061 metar visokom vrhu ukrajinske »svete« planine, pogleda uprtog prema jugu i nastavku istočnih Karpat u Rumunjskoj. Samo šesnaest mjeseci poslije evo me u rumunjskim Karpatima, ali puno južnije nego što sam tada mogao vidjeti. Posebno me veseli što je i ovaj put sa mnom moja životna i planinarska suputnica Dijana. Uz našeg vodiča Milana, moglo bi ovo biti vrlo zanimljivo planinarenje!

Osam je godina prošlo otkako je troje članova našeg planinarskog društva posljednji put posjetilo rumunjske južne Karpate, koje mnogi smatraju najljepšim dijelom toga planinskog lanca. Južne Karpate nazivaju još i Transilvanijskim ili Rumunjskim Alpama. Taj

se masiv pruža uzduž Transilvanije, kroz samo srce Rumunjske, etnički najheterogeniji prostor, u kojem osim Rumunja, Mađara i Nijemaca živi velik broj nacionalnih manjina.

Jedno od bitnih obilježja toga dijela Karpata, koje ga čini privlačnim za posjet, jest bogatstvo flore i faune. Riječ je o području vrlo velike bioraznolikosti. Karpati su danas jedno od najbogatijih staništa biljnih i životinjskih vrsta u srednjoj Europi. Područje je slabo naseljeno. Posjetitelje posebno oduševljavaju velika šumska prostranstva.

U dijelu planina Fagaraš nalazi se Moldoveanu, najviši vrh Rumunjske. Veličanstven središnji greben planina Fagaraš proteže se od zapada prema istoku u dužini od 70 kilometara i širini od 40 kilometara. Od ukupno 14 planinskih

Jedan od brojnih drvenih mostića

ZELJKO VINKOVIC

Lutajući po Karpatima čovjek bi se mogao osjetiti beskrajno usamljen, ali i sretan, jer rijetke planine danas mogu ponuditi takav božanski mir. Sudeći po onome što smo vidjeli i doživjeli, možemo ustvrditi da je Rumunjska za nas veliko i ugodno iznenađenje. Samozatajna Rumunjska sigurno zaslужuje još koji posjet

vrhova u Rumunjskoj viših od 2500 metara, ovdje ih je čak osam.

Područje odlikuje i najgušća vodena mreža u Rumunjskoj, s karakterističnim gorskim jezerima i Cascada Bales, najpoznatijim vodopadom. Planinska jezera nazivaju se planinskim biserima jer podsjećaju na manja ili veća ogledala rasuta po planinskim ledenjačkim dolinama. Voda jezera tamnoplave je ili modre boje, a ima i smaragdno zelenih jezera.

U rumunjske smo Karpate, kao i u ukrajinske, putovali vlakom. Koprivnica, već tradicionalno, postaje polazna točka za daleka putovanja. Putujemo kroz Mađarsku uz Balaton do Budimpešte i dalje kroz Rumunjsku. Jedna je od najvećih prednosti putovanja vlakom spavaćim kolima u tome što omogućuje cjelonoćni odmor. Međutim, budući da su planine obično udaljene od glavnih prometnica, nužno je organizirati dodatni prijevoz ili prihvatići dugotrajno pješačenje.

Zbog dugačkog pristupa do podnožja planine morali smo uspon podijeliti na dva dana. Prvi mi se dan široko razgranat lanac vrhova gledan

od željezničke stanice Ucea činio jako udaljenim i nedostižnim, ali i močno privlačnim. Budući da hodamo izravno prema njemu, svakim korakom postaje sve veći, kao i naš umor pod teškim naprtnjačama, uz sunce koje nemilosrdno prži. Uhvatili smo ujednačen i umjeren ritam.

Pitamo se jesmo li mogli izbjegići to tabanjanje po asfaltu. Nemamo kod koga protestirati! Milan je odmakao prilično ispred nas. Od željezničke stanice trebala su nam puna tri sata kombiniranog hodanja po asfaltu i tvrdom poljskom putu do mjesta Viktorije u podnožju planine, na nadmorskoj visini od 550 metara. Odатle ima još 4,5 kilometra dobrog makadama do početka planinarske staze.

Već na samom početku hodanja makadammom mogli smo se uvjeriti kakvoj moćnoj planini prilazimo. Prvu demonstraciju moći planina nam pokazuje snagom vode. Voda je odnijela gotovo trećinu cijevnog propusta, a s njime i dio makadama. Sada je već malo ugodnije hodati jer smo dijelom u sjeni krošanja, a osvježava nas i blizina nabujalog potoka.

Kad smo se napokon dohvatali planinarske staze, kojom se u brojnim zavojima, kroz predivnu smrekovu šumu, svladava preostalih 700 metara visinske razlike do planinarskog doma Turnuri, bili smo već prilično umorni. A preostaju nam još četiri sata hoda! Vrijeme ipak brže prolazi jer smo općinjeni ljepotom šume i snagom brojnih potoka koji presijecaju stazu. Put često prelazi preko drvenih mostića vješto uklopljenih u okoliš.

Planinarski dom Turnuri nalazi se na visini od 1540 metara, iznad gornje granice šumske vegetacije, i predivno se uklapa u idiličan krajolik iznad samog potoka, koji mu daje zvučnu kulisu. Može se reći da se nalazi na idealnom mjestu jer nam je bilo dovoljno hodanja za prvi dan. Domar nam je priredio domaću juhicu, a uz hranu iz naših ruksaka i dobrodošlo »pivce« brzo smo vratili energiju.

Drugi dan krećemo rano, malo poslije šest sati, svladavajući stazu koja vijuga prostranim travnatim padinama. Već za dva sata dolazimo do planinarskog doma Podragu, koji se nalazi uz nekoliko planinskih bisera, ledenjačkih jezera, ogledala ledenjačkih dolina. Nakon kratkog odmora nastavljamo uspon oštrim zavojima do grebena. Na visini od 2300 metara napokon se otvara vidik na nepregledan karpatski planinski svijet.

Staza dalje vodi grebenom i nije zahtjevna do završnih sat uspona prije samog vrha kad treba svladati znatnu strminu. Po tom se predivnom

grebenu ne može i ne treba žuriti jer nas vidici odvlače preko drugih izraženih grebena i padina do duboko usječenih dolina. S grebena se može jasno vidjeti asimetričnost reljefa po kojem se taj dio razlikuje od ostalog dijela Karpata. Nešto po čemu su ovi Karpati pravi planinarski raj i posebnost jest divlja romantika koju pružaju u svojoj nepreglednosti.

U podne stižemo na »krov Rumunjske« Moldoveanu (2544 m). Nije prevelika gužva, a vidici s vrha pružaju se na sve strane. Stojimo zadovoljni na prostranoj vršnoj zaravni i strpljivo

Planinarska kuća Turnuri (1520 m), uklopljena u idiličan krajolik

Zastava HPD-a BiLogora na najvišem vrhu Rumunjske

čekamo svoj red za fotografiranje ispod rumunjske državne zastave koja veselo treperi na lagom povjetaru. Vidik nam zaokupljaju padine i prostranstva koji se isprepliću u skladu boja umirujućih za oči.

Na pojedinim je padinama, zbog njihove dužine i strmine, voda usjekla žlebove od vrha do podnožja. Pojedine duboko usjećene doline obrasle su šumom, koja im daje zdravu tamnozelenu boju. Teško je ne izgubiti dah od te ljepote. Bijeli, gusti oblaci koji lagano jedre iznad nas postupno se presvlače sivim tonovima i šalju upozorenja o mogućoj promjeni vremena.

Mogli bismo ovdje meditirati satima da nas ne čeka još 1100 metara zahtjevnog spusta do planinarske kuće Valea Sambatei. Ne bi to bilo osobito mnogo da se četiri puta nismo morali spustiti 200-tinjak metara visinske razlike pa se gotovo vratiti na istu visinu. Budući da su se počeli vrtjeti oblaci s laganim prijelazima magle, dodatno smo ubrzali silaženje, ali ipak nam je trebalo pet sati do planinarske kuće.

Uz planinarenje, uspjeli smo posjetiti i simpatične gradove Brašov i Sibiu. Za Brašov, grad od oko tristotinjak tisuća stanovnika, mnogi tvrde da je jedan od najljepših u Europi. Obiluje srednjovjekovnim kulama između kojih se probijaju brojne građevine gotičkoga stila. Sibiu je upola manji od Brašova, a nama još prisniji. Godine 2007. bio je europska prijestolnica kulture. Imali smo sreće jer se na Velikom trgu (rum. Piata Mare) održavao veliki renesansni festival pa je bilo posebno živo.

Lutajući po Karpatima čovjek bi se mogao osjetiti beskrajno usamljen, ali i sretan, jer rijetke planine danas mogu ponuditi takav božanski mir. Nakon oduševljenja nepreglednošću i ljepotom južnih rumunjskih Karpata, bez daha su nas ostavili i rumunjski gradovi. Sudeći po onome što smo vidjeli i doživjeli, možemo ustvrditi da je Rumunjska za nas veliko i ugodno iznenadenje. Samozatajna Rumunjska sigurno zaslужuje još koji posjet. Siguran sam da će još mnogo toga osjetiti i vidjeti u ponudi rumunjskih gradića i nepreglednih Karpata.

Od Krvavca do Dolgega hrbta i natrag

Dean Jurčić, Kastav

Uplanine u pravilu polazimo ranom zorom. I tom smo prilikom krenuli prema odredištu već u 5:30. Kćeri Kristini i meni na toj se alpskoj turi pridružio Mirko. Planiramo u trodnevnoj turi prehodati lanac planinskih vrhova od Krvavca do Kokrškoga sedla, ispenjati Dolgi hrbet i Grintovec te se vratiti na Krvavec drugim spletom planinarskih staza.

Na čvoru Vodice napuštamo autocestu Ljubljana – Jesenice te kroz mjesta Vodice, Spodnji Brnik, Cerkle i Ambrož dolazimo do parkirališnog prostora u blizini planine Jezerce (1410 m). Daljnja je vožnja zapriječena rampom pa dalje mogu samo vlasnici zemljišta i korisnici smještajnih kapaciteta na Krvavcu.

Prvi dan

Pod punom spremom krećemo u planinske visine. U početku hodamo makadamskom cestom. Nije baš da to volimo, ali »što se mora, nije teško«.

Dom na Gospincu (1491 m) stoji od 1925. na rubu istoimene visoravni na južnim padinama Krvavca. Kabinska žičara prometuje, pa oni koji ne vole pješaćiti mogu i njome stići do Krvavca.

Slabije uočljivim, strmim putom po travnatoj padini penjemo se do doma na Krvavcu (1686 m). Iako ga nazivaju »domom«, on to više nije jer se danas u njemu nalaze privatni apartmani i restoran. U blizini je kapela Marije Snježne, jedno od zanimljivih djela poznatoga slovenskog arhitekta Jože Plečnika, izgrađena 1929. u stilu

Krave se odmaraju na Krvavcu

DEAN JURČIĆ

kamene pastirske kolibe. Poseban su doživljaj na jutarnjim suncem obasjanim visokogorskim pašnjacima brojne krave, koje ovdje bezbrižno pasu.

Malo dalje nalazi se najviše smješten odašiljač RTV Slovenije, a položaj u alpskom predgorju i željezno-betonski stup visok 100 metara omogućava mu da televizijskim signalom pokrije velik prostor. Odašiljanje TV signala s Krvavca otpočelo je iz doma na Krvavcu 1957., prvi željezni antenski stup postavljen je 1958., a ovaj današnji koristi se od 1985.

Na najvišoj točki skijališta Krvavec

Nastavljamo s usponom prema prvom vrhu na našem putu. Da bismo skratili hodanje cestom, uspinjemo se strmom travnatom padinom uz trasu žičare do vrha Krvavca (1853 m). Vrh se nalazi na rubu Kalškoga pogorja, koje se nadovezuje na glavni lanac Kamniško-Savinjskih Alpa.

Na vrhu Krvavca postaja je žičare – »sedežnice«. Inače lijepo vidike na gotovo cijelu Gorenjsku, sve tamo do Julijskih Alpa, danas je

pokvarila dosadna sumaglica. Na sjeverozapadu iz sumaglice strši prepoznatljiv šiljat vrh Storžiča.

Gledamo svoj sljedeći cilj – vrh Veliki Zvoh. Kratko se spuštamo do sedla Razora, između Krvavca i Velikog Zvoha, a onda slijedi izrazitiji uspon rubom skijaške staze po transportnoj cesti, djelomično popločenoj betonskim tlakavcima. Takvu podlogu na našim planinarskim stazama još nismo susreli. I ovdje smo u ugodnom društvu brojnih krava, koje se odmaraju nakon bogate jutarnje paše.

Tik pod vrhom Velikog Zvoha postaja je skijaške žičare, koja je ujedno najviša točka skijališta Krvavec. Tu je i akumulacijsko jezero s vodom koja služi za zasnježivanje skijaških staza. Od jezera je nekoliko koraka uspona do samog vrha Velikog Zvoha (1971 m), koji je obilježen drvenim križem. Prolazimo kroz žičanu ogradu i dolazimo do upisne kutije i metalnog žiga.

S visinom smo dobili i na širini vidika na sve strane svijeta. Lijep se vidik pruža prema Kalškom grebenu te obližnjem Lipanskom vrhu i Vrhu Korena, a u daljini se nazire lanac čudesnih

Kamniško-Savinjskih Alpa od Ojstrice do Kočni. Pod sobom gledamo gotovo cijelo skijalište te dolinu Gorenjske.

Preko Ježa do Vrha Korena

Nakon kratkog odmora nastavljamo svojim putem prema vrhu zanimljiva imena – Vrhu Korena. Lijepa, u biti lagana staza, vijuga slikovitim grebenom Ježa, koji je očito dobio ime po mnoštvu kršljivih nazubljenih stijena. S greben-ske se staze pružaju zanimljivi vidici u dubinu zelenih dolina; s jedne strane na planinu Dolgu njivu, znanu još od rimskih vremena, a s druge strane na planinu Koren. Slovenci planinom nazivaju izdvojena planinska gospodarstva na kojima se uzgaja stoka i proizvode mlječni proizvodi. Na mnogim takvim planinama, pa tako i na ovim dvjema, i danas je prisutan život i sačuvan je nekadašnji pastirski ugodaj. Čuje se muk krava te meket koza i ovaca.

Na jednom se mjestu izrazitije spuštamo kroz klekovinu do tehnički najzahtjevnijeg mjesta na stazi. Kroz strm i drobljiv žlijeb, uz pomoć sajle,

bez većih se teškoća ponovno penjemo na greben. Grebenskom stazom dolazimo do križanja planinarskih putova pod Vrhom Korena. Natpis na stjeni: »Cojzova koča 4 h« usmjerava nas lijevo, dok desna staza vodi do Mokrice. Na to ćemo se križanje vratiti u povratku i krenuti put Mokrice.

Samo nekoliko koraka dalje desni je odvojak kojim se brzo dolazi na sam Vrh Korena (1999 m), koji samo jedan jedini metar dijeli od »titule« dvotisućnjaka. Na vršnoj je stjeni upisna kutija na kojoj je pričvršćen žig. Odavde su još bliži i ljepši vidici na veličanstven masiv Kamniško-Savinjskih Alpa, a najgoropadnije se doimaju padine Brane i Turske gore, koje se strmo ruše u dolinu Kamniške Bistrice. Promatramo iza sebe i greben Ježa, kojim smo došli, a ponad nas je i susjedni Kalški greben, naš sljedeći cilj. Toplo je, ali povremeno poneki oblačić sakrije sunce i dugo pješačenje ipak učini podnošljivim.

Na Kalškom grebenu

Nakon odmora na vrhu spuštamo se stazom kroz rijetku klekovinu oko 130 metara niže, do

Težak uspon iz Rdeče škrbine po okomitoj stjeni

sedla Škrbine (1870 m). S lijeve nam se strane priključuje put s planine Dolge njive, a samo pet minuta dalje novo je križanje planinarskih putova. Odavde se nude dvije mogućnosti dolaska do našega današnjeg cilja – Cojzove koče na Kokrškom sedlu. Nastavljamo lagano lijevo u smjeru Kalškoga grebena (»zelo zahtevna pot« – 3:20 h do Kokrškog sedla), a desna, kraća staza, vodi podnožjem Kalškoga grebena kroz Kalce (»zahtevna pot« – 2:45 h do Kokrškog sedla). Te se dvije staze spajaju na sedlu između Kalškoga grebena i Kalške gore.

Uspon kroz klekovinu postaje sve strmiji, a u jednom trenutku dovodi nas do samog ruba padine odakle se otvara pogled na strme stijene Kalškoga grebena. Nakon izlaska na široke travnate padine put postaje manje strm, gotovo položit, a pružaju se sve ljepši vidici. Naročito nas privlači vidik na greben od Krvavca preko Velikog Zvoha do Vrha Korena, koji smo netom propješaćili. Široke travnate padine postupno se suzuju i postaju sve kamenitije. Kraćim, žešćim usponom dosežemo središnji dio grebena planine. U biti, Kalški greben je oko 3 km dugачak planinski greben, čije se padine strmo ruše u dolinu Suhadolnice na zapadu te Kalce na istoku, a najviši vrh do kojeg nam predstoji nekoliko minuta lagane šetnje tek je neznatno uzvišenje.

Nagrađeni smo vidicima, a osobito su lijepi oni na susjedne alpske velikane – Kočne i Grintovec, ali i na Storžič te udaljenije vrhove

Karavanki. Vrh Kalškoga grebena (2224 m) prostran je, a najviša točka obilježena je složenim kamenjem. Upisna kutija i metalni žig nalaze se desetak metara dalje. Zalegli smo na vršnom travnjaku kako bismo se malo odmorili, a ponad nas na nebu romantični bijeli oblaci igrali su samo njima svojstvenu igru.

Iznenađenje u Rdečoj škrbini

Na stjeni iscrtan trokut s uskličnikom odmah na početku nastavka grebenske staze prema Kalškoj gori upozorava nas da u nastavku možemo očekivati zahtjevniju stazu s ponešto uzbudjenja. Spuštamo se strmim i kršljivim grebenom. Mjestimično smo prinuđeni pomagati se rukama.

U daljini gledamo stazu na drugoj strani grebena, ali još ne uspijevamo dokučiti kako ćemo uopće doći do nje. I onda, slijedi pravo iznenađenje! Oštro se spuštamo u Rdeču škrbinu, a pred nama stoji naizgled neprelazna okomita, izbrzdana stijena. Na njoj su postavljene čelične sajle bez kojih je ne bi bilo moguće svladati. Uz nešto dodatnog napora uspijevamo ispenjati taj delikatan i težak detalj. Pogled unatrag na stijene Kalškoga grebena, koje se strmo ruše u dolinu, budi u nama strahopštovanje prema planini.

Malo dalje prelazimo uzak, izložen greben, osiguran čeličnom sajлом. Kraćim usponom po osiguranoj stijeni dolazimo do položitije staze kojom ubrzo dosežemo križanje na sedlu između Kalškoga grebena i Kalške gore. Južna staza vodi

»čez Kalce« natrag prema Krvavcu (njome ćemo se vratiti), sjeverna se spušta prema Cojzovoj koći, a ravno, prema istoku, vodi odvojak do vrha Kalške gore.

Sa stjenovitog nam se grebena prvi put otvara pogled u dubinu, gdje je naš konačni današnji cilj – Cojzova koča. Na vrhu Kalške gore (2047 m) složena je hrpa kamenja, a tu su i upisna kutija i žig. S vrha se pruža dojmljiv vidik na strmine obližnjega Kalškoga grebena, a najviši vrh Kamniško-Savinjskih Alpa – Grintovec (2558 m) odavde se vidi »kao na dlanu«. Jugoistočna padina Kalške gore travnata je i pitomija, a na drugu je stranu, prema Kokrškom sedlu, odsječena, sa strmim, impozantnim stijenama. Na vrhu su nam se pridružile i galice, crne, žuto-kljune alpske ptice, koje su nam ugodno društvo na mnogim alpskim vrhuncima.

Spust do Kokrškoga sedla

Preostala je posljednja dionica današnje ture. Vraćamo se do križanja, a onda se uz malo spretnosti i vještine spuštamo strmom i razmjerno kršljivom stijenom. Treba pripaziti da se ne ruši kamenje, da se ne ugrozi neki planinar ispod nas. Iako je stijena razvedena i ima mnogo prirodnih uporišta, pri prelasku težih mjesta znatno pomažu klinovi i sajle.

Put skreće udesno, na sipar pod Kalškom gorom, koji priječimo u smjeru Cojzove koče. Na kraju se po manjem grebenu naglo spuštamo na Kokrško sedlo. Grebenska staza preko Kalškoga grebena nije baš mnogo posjećena. Na cijelom smo putu susreli tek jednog jedinog planinara, koji je išao u suprotnom smjeru. Umorni, ali zadovoljni ispunjenjem današnjeg plana, nagradili smo se večerom u planinarskom stilu – jotom i grahom s kobasicom. Rano odlazimo na počinak, jer sutradan nas očekuju novi izazovi.

Drugi dan

Svanulo je vedro jutro. Kakva li je privilegija ležati u krevetu i promatrati kroz prozor vrh Grintovca obasjan jutarnjim suncem! Treći smo put ovdje. Namjeravamo se preko Mlinarskog sedla popeti na vrh Dolgega hrbta (2457 m) i na Grintovec (2558 m). Riječ je o usponima klasificiranim u skupinu »zelo zahtevnih poti«.

DEAN JURČIĆ

Cojzova koča (1791 m) pod Kalškom gorom

S Kokrškog sedla krećemo u smjeru Grintovca, Kočne i Skute. Staza se strmo uspinje do križanja. Lijeva staza vodi preko Strehe na Grintovec i kroz Dolce na Kočne, a mi idemo desno, u smjeru Skute. Uspinjemo se do uskog prolaza kroz stijene zvanog Mala vratca (1935 m), odakle se otvara vidik na vrhove istočnog dijela lanca Kamniško-Savinjskih Alpa, kojim dominiraju Skuta i Brana.

Staza se sada spušta nekih stotinjak metara priječeći strme stjenovite padine. Mjestimično je osigurana sajlama i klinovima. Ugodnom stazom koja vodi podnožjem slikovitih Dolgih stena umjereno se penjemo do Zavetišča Pavla Kemperla (2100 m). Bivak stoji na travnatoj zaravni pod istočnom stijenom Grintovca, a imenovan je po jednom od začetnika alpinizma u Kamniško-Savinjskim Alpama i načelniku postaje GRS-a Kamnik Pavlu Kemperlu (1905. – 1980.). Prvi je bivak ovdje postavljen 1973., a novim,

modernim, troetažnim objektom zamijenjen je 2009.

Ispred bivka odredili smo stanku za marendu. Nestrpljivi Mirko nije mogao dugo čekati, već je ubrzo krenuo naprijed jer želi današnji program upotpuniti usponom na Skutu, na kojoj još nije bio. Dogovorili smo se da ćemo ga čekati na vrhu Dolgega hrbta. Sunce već nesmiljeno prži, a oblaka, koji bi tako dobro došli, nigdje nema. Zaključujemo da nas i na tim visinama očekuje paklen dan.

U kraškom svjetu Velikih poda

Ubrižno smo na križanju. Desno se odvaja staza za Tursku goru (2:30 h) i Kamniško sedlo (4:30 h). Mi idemo u smjeru Mlinarskoga sedla (1:10 h), Grintovca (2:15 h) i Skute (1:50 h). Pogled sve češće bježi prema gore, na impozantni Grintovec i njegov stjenovit istočni greben, djelomično vrlo uzak i vrlo izložen.

Pod Dolgim hrbtom, na 2220 m, novo je križanje. Desno se odvaja put na Skutu (1:10 h), kojim je već pošao Mirko, a ravno gore je Mlinarsko sedlo (50 min). Markirana staza pronašla je najbolje načine »probijanja« kroz prostran kraški svijet Velikih poda, koji je stvaran stoljećima, »igrom« snijega, leda i vode. Obilazimo škrape, jame, udubljenja, žljebove,

pazeći pritom na markacije, jer uočljive staze zapravo i nema.

Mlinarsko sedlo (2317 m) razdvaja Dolgi hrbet i Grintovec, na čije vrhove odavde vode vrlo zahtjevni planinarski putovi. Na rubu sedla vidik se širi prema sjeveru, na zelenu dolinu Jezerskog i okolne vrhove. Dvoje planinara upravo stiže iz tog smjera, osiguranim putom preko sjeverne stijene, koji je zasigurno vrlo zanimljiv. Malo smo planinariли ove godine pa ne stojim baš najbolje s kondicijom, iako želja nikad nije upitna. A i nakupilo se nešto umora u nogama, naročito nakon jučerašnje ture. Kad tome dodamo i veoma topao dan, ne čudi što nam je trebalo odmora. Nismo imali razloga za žurbu pa smo se odmorili pola sata.

Prozračni uspon na Dolgi hrbet

Promatram stijene Dolgega hrbta pokušavajući u njima pronaći put prema vrhu. Dolgi hrbet je stjenovit greben koji se proteže u smjeru istok – zapad, s najvišom točkom od 2473 metra. Na istoku ga od susjednih vrhova Štruce i Skute odvaja manja Škrbina, a na zapadu od Grintovca upravo Mlinarsko sedlo. Njegove su sjeverne stijene, visoke gotovo tisuću metara, najmoćnije u cijelim Kamniško-Savinjskim Alpama, a kroz njih su provedeni vrlo teški alpinistički smjerovi.

No, mi ćemo se zadovoljiti ovim našim planinarskim stazama. Ubrižno ostavljamo planinarske štapove, više nam neće trebati. Navlačimo pojaseve za samoosiguranje jer slijedi osigurani put prema vrhu. Penjemo se kroz razvedenu stijenu pomažući se rukama, zatim nailazimo na okomitu stijenu koju svladavamo s pomoću klinova i sajli, a potom slijedi još jedna, najaaktivnija vertikalna, s »ludim« pogledom u tisućumetarski ambis. Brzo dobivamo na visini i uz pomoć brojnih željeznih osiguranja dosežemo greben Dolgega hrbta.

Slijedi umjerenog strma »šetnja« grebenom, uz vrtoglave poglедe u dubinu, s jedne i druge strane. Svakom usponu na planinu prilazimo s dovoljnom dozom strahopoštovanja, ali kad je stijena suha, kao danas, bez većih teškoća dosežemo ovaj alpski vrhunac. Iskreno, možda smo očekivali i malo više adrenalina.

Na vrhu Dolgega hrbta nalazi se upisna kutija i metalni žig, pa tako još jedan »suvener« krasi

DEAN JURČIĆ

Uspon na Dolgi hrbet

Na grebenu Dolgog hrbta, u daljini Kočne i planine oko Jezerskog

naše planinarske dnevnike. Iako ima sumaglice, vidici na sve strane svijeta prelijepi su. U daljinu, negdje na istočnom rubu Dolgega hrbta, pozdravlja nas Mirko, koji je već ispenjao Skutu i »juri« vrlo zahtjevnim putom prema nama. A mi ćemo u međuvremenu uživati i diviti se ljepotama Alpa.

Stiže Mirko s »usputnim« kolegom – iskušnim »planinskim vukom«, Slovencem Ivanom, koji je i prije 40 godina prolazio tim putovima. Njima odmor nije potreban i ubrzo se spuštamo natrag do Mlinarskog sedla. Divim se tim »mladićima« od 70-ak godina koji tako lako i jednostavno svladavaju sve planinske barijere. Kristina i ja nemamo šanse pratiti njihov »uboјit« ritam. Ali ne opterećujemo se time, vremena imamo, a sve ide kako smo zacrtali. Svaki trenutak ovdje treba iskoristiti za istinsko uživanje!

Zahtjevnim istočnim grebenom na Grintovec

Naši »mladići« ne mogu dočekati da krenu dalje, ali mi smo prisiljeni na Mlinarskom sedlu ponovno uzeti malo duži predah za okrjepu. Mirkove datulje bitno su mi pomogle u dobivanju dodatne snage za novi zahtjevan uspon.

Pozdravljamo se s Ivanom, koji sam kreće prema vrhu Grintovca.

Grintovec je markantan vrh piramidalnog oblika, a najviši je i prvi znan osvojen vrh u Kamniško-Savinjskim Alpama. Njegove pitome južne padine, imenovane Streha, omogućavaju relativno lagan uspon od Cojzove koče. Postoje zapisi da se još 1759. na vrh popeo poznati tirolski liječnik i botaničar Giovanni Antonio Scopoli, koji je istraživao alpsku floru. Ali, vjerojatno su prije njega na vrhu bili domaći pastiri i lovci.

Za one željne jače pustolovine, više od sto godina poslije, zahvaljujući dr. Johannesa Frischaufu, otkriven je i uređen pristup s jezerske strane kroz impozantnu sjevernu stijenu preko Mlinarskog sedla na vrh. Taj put danas i nosi njegovo ime, a mi ćemo se penjati njegovim završnim djelom od Mlinarskog sedla preko istočnoga grebena do vrha Grintovca.

Strelica i velik natpis na stijeni usmjeravaju nas prema Grintovcu. Odmah ulazimo u stijenu, a potom po uhodanoj stazici prijećimo greben prema Malom Jezerskom Grintovcu (2447 m). Staza postaje tehnički zahtjevnija, ali na potrebnim mjestima nailazimo na željezna osiguranja

koja omogućavaju uspon bez ozbilnjih teškoća. Praktički je jedini problem fizička kondicija, s kojom ne stojim baš najbolje. Ni pri jednom usponu dosad nisam toliko puta »grlio« stijenu kako bih došao do daha. Ali »što se mora, nije teško!«

Najdelikatnije mjesto na usponu prelazak je po uskom grebenu Maloga Jezerskog Grintovca, gdje se treba pridržavati za sajlu koja je postavljena nisko pod nogama, a s jedne i druge strane je provalija. No, otkad nam je jedan iskusni slovenski planinar poručio: »Posao ti je u stijeni, i tamo gledaj, sve ostalo nije važno«, toga se redovito nastojimo pridržavati. Na jednom sam portalu čak pročitao zapis jedne planinarke vezan uz taj dio puta: »Ob prehodu le te me je bilo na smrt strah.« No, mislim da nema razloga za strah, ako se baš ne bojite vrtoglavih pogleda u dubinu. Važno je biti oprezan i koncentriran te polako i sigurno prijeći uzak i izložen greben.

S grebena se po kršljivoj stijeni spuštamo do manjeg prijevoja, odakle staza prelazi na sjevernu padinu Grintovca i postaje tehnički manje zahtjevna. Nastavljamo blagim usponom priječeći

sipar do križanja na kojem se udesno odvaja staza prema Kočnama. Naša se staza nastavlja ravno gore, sve strmije po razlomljenom kamenju i stijenama. Na sjenovitoj smo strani planine pa se sada lakše diše jer smo zaštićeni od neugodnih sunčevih zraka.

Sve smo umorniji pa uzimamo nekoliko minuta odmora. Putem su lijepi vidici na zelenu dolinu oko Jezerskoga i brojne vrhove koji ga okružuju. Prije samog izlaska na vrh slijedi još jedna adrenalinska poslastica. Penjemo se po atraktivnoj, okomitoj glatkoj stijeni, koja je, moram priznati, dobro osigurana sajlama i klanfama.

Na vrhu smo najposjećenijeg vrha ove alpske skupine – Grintovca (2558 m). Veća promjena na vrhu u odnosu na naš prvi uspon prije desetak godina mramorni je stol sa smjerokazima prema mnogim planinama do kojih odavde seže vidik. Mramornim stolom zamijenjen je nekadašnji neugledan stup. U blizini su metalna kutija s upisnom knjigom i žig.

Grintovec je izvanredan vidikovac na sve strane svijeta pa mislim da nema smisla

Nakon uspona uskim grebenom Malog Jezerskog Grintovca

MIRKO BIELAN

nabrajati sve te planine i doline koje nam se nude. Jednostavno treba meditirati i uživati. No, moram istaknuti vidik prema sjeveru, prema veličanstvenoj Jezerskoj Kočni (2540 m), na čijem je šiljatom vrhu stajao jedan planinar. Bili smo mi i na Kočnama prije nekoliko godina kad smo obilazili Slovensku planinsku pot.

Po Strehu do Cojzove koče

Na vrhu Grintovca zadržali smo se više od sat vremena, a zatim se počeli spuštati 765 metara niže »čez Strehu« do Cojzove koče na Kokrškom sedlu. Staza, a dijelom i više njenih kratica, spuštaju se po kamenitoj južnoj padini. Ta je staza ujedno i najlakši prilaz vrhu pa se najveći broj planinara njome uspinje i silazi. Jednolična je, pa mi čak u jednom trenutku postaje i pomalo zamorna. Na jednom mjestu približava se rubu grebena, odakle se ponovno otvaraju lijepi vidici na stjenovito carstvo Kamniško-Savinjskih Alpa. Staza potom skreće polukružno u smjeru Kokrškog sedla te nam je sada stalno u vidokrugu Cojzova koča do koje još imamo poprično pješačenja.

Prolazimo pored odvojka za Kočne preko Dolaca. Staza postaje položitija, dijelom se i lagano uspinje do križanja ponad Cojzove koče, na kojem smo bili ujutro. Iscrpljeni, ali ispunjene duše, dolazimo pred Cojzovu koču, gdje nas već čeka naš Mirko s hladnim osvježenjem. Nema ljepešeg završetka današnje planinarske pustolovine.

Treći dan

Treći, posljednji dan, na programu je povratak na Krvavec, ali drugim putom, s obilaskom vrhova Kompostele, Mokrice i Košutne. Napuštamo Cojzovu koču i uspinjemo se do križanja na grebenu Kalške gore. Tuda smo se prvi dan spuštali na Kokrško sedlo. Čudesni su vidici na stjenovito okruženje – Kočne, Grintovec, Kalški greben, sve redom obasjane jutarnjim suncem!

U dolasku smo prešli preko Kalškoga grebena, a danas se vraćamo lakšom i nešto kraćom stazom koja vodi južnim njegovim podnožjem, kroz kršku visoravan Kalce. Spuštamo se strmo osamdesetak metara po travnatim padinama, a pri kraju spusta prolazimo manju stijenu osiguranu sajalom.

Na vrhu Grintovca (2558 m)

Staza ovdje skreće prema zapadu i trasirana je podnožjem strmih stijena Kalškoga grebena. U više navrata umjereno se penje i spušta probijajući se kroz krški svijet, klekovicu, kamenjar, škrape i lame, od kojih se u nekim cijele godine zadržava snijeg.

Zanimljiva su priječenja sipara, koji se pružaju od podnožja stijena Kalškoga grebena duboko dolje do visoravnii. U srcu toga sušnog prostora uočavamo jezerce – Krvavu lokev. Nepropusna ilovača cijele godine zadržava vodu i daje lokvi specifičnu boju. Sunčan je dan, bez oblačka, i sunce nas već jako grijе, a na stazi nema ni trunke hladovine. Kratkim, oštrim usponom dolazimo na križanje na sedlu Škrbini (1870 m) između Kalškoga grebena i Vrha Korena i tako zatvaramo kružnu turu. Prvi smo dan prešli preko Kalškoga grebena, a u povratku njegovim podnožjem. Rijetku mogućnost skrivanja od sunčevih zraka u hladovini klekotine iskoristili smo za kraći odmor.

Test izdržljivosti na suncu Kompostele

Dug je još put pred nama. Penjemo se već poznatom stazom do križanja pod Vrhom Korena, a onda se spuštamo na drugu stranu u zelenu dolinu između Vrha Korena, Kompostele i Košutne. Nakon prolaska kroz drvena vrata u suhozidu ulazimo u područje planinskih pašnjaka. Po liva-dama i travnatim padinama mjestimično obralsima klekovicom uspinjemo se na prostranu, travnatu vršnu glavicu Kompostele (1989 m).

Manjim sedlom Kompotela je na sjeverozapadu povezana s nešto višim Vrhom Korena (1999 m), a na suprotnoj strani s gotovo 150 metara nižom Mokricom (1853 m). Prema jugu se nadovezuje klekovicom obrastao vrh Košutne (1974 m), a na sjeveroistočnoj strani Kompotela se strmim, odsjećenim stijenama »ruši« u dolinu Kamniške Bistrice. Po tim su stijenama provedeni mnogi alpinistički smjerovi. Na vrhu se uz naslaganu hrpu kamenja nalazi kutija s upisnom knjigom i metalna šipka sa žigom. Kao i s drugih vrhova u ovoj skupini i odavde je lijep vidik na sve strane, a poseban na »kapitalce« glavnog lanca Kamniško-Savinjskih Alpa.

Pogled s vrha Kompotole prema sljedećem cilju – Mokrici – nije nas oduševio. Bilo nam je jasno da slijedi najprije strmo spuštanje pri kojem ćemo izgubiti na visini oko 150 m, a potom ono još teže – jednako toliko penjanja natrag na Kompotelu. Drugog puta nema. Taj nam se vrh nije ni po čemu činio posebnim, ali kad »igrate igru« po planinarskim obilaznicama, odustajanja nema. A Mokrica je kontrolna točka i Kamniške

i Komendske planinske poti. Znamo da to nije vrh koji Mirku nešto znači, ali ispada da je nama vrlo važan!

Sve troje spuštamo se strmim travnatim padinama, mjestimično obraslima klekovicom, prema manjem sedlu, koje dijeli Kompotelu i Mokricu. Slijedi lagan uspon po mjestimice lagano izloženom grebenu do samog vrha. Vrh Mokrice (1853 m) obrastao je klekovicom, a na maloj čistini posložena je hrpa kamenja i usred nje kutija s upisnom knjigom i metalnim žigom. Uz već viđene vidike, prelijep je onaj na susjednu, višu Kompotelu.

Ne zadržavamo se dugo, tek toliko da »polupamo« žigove u svoje dnevниke. Nije to po toj paklenoj podnevnoj vrućini bilo nimalo ugodno. Znoj nam se cijedio s čela i jedva smo čekali da završimo taj, inače »ugodan posao« i nakratko se sklonimo u rijetku hladovinu klekovine. Uspon je zapravo jednostavan, ali u tim uvjetima pretvorio se u pravi test izdržljivosti. Ali »što se mora, nije teško«. Nakon povratka na vršne padine Kompotele zaledli smo i odmorili se u klekovini.

Na planinskim gospodarstvima Košutne i Korena

Nastavljamo utabanom stazom blago se spuštajući u smjeru Krvavca do novog križanja planinarskih putova pokraj presušene lokve, gdje nastavljamo lijevo u smjeru Košutne. Zakratko se lagano penjemo do travnate visoravni pod Košutnom, s koje nas natpis: »Košutna – žig« usmjerava kroz klekadinu do njezina vrha. Vrh Košutne (1974 m) posljednji je, deseti po redu vrh na našoj trodnevnoj turi. I Košutna je dobar vidikovac, s lijepim vidicima prema Krvavcu i Kalškom grebenu, a i odavde su lijepi, iako daleki pogledi na srednje Grintovce. Vrh je obrastao klekadinom, a kao i svi vrhovi do sada, ima urednu upisnu knjigu spremljenu u metalnoj kutiji i metalni žig.

Nakon kraćeg vijećanja u podnožju Košutne odlučujemo nastaviti put prema Krvavcu preko planine Košutne. S vrha se spuštamo 200-tinjak metara visinske razlike i stižemo do ulaza na planinu Košutnu (1778 m). Dočekuju nas krave i konji, koje sve jače mori žeđ budući da je u lokvama uglavnom preostalo samo blato. Užasno

topao dan i crpi i naše rezerve vode pa za svaki slučaj slabašne zalihe dopunjavamo ne baš idealnom vodom iz rezervoara za kišnicu kod pastirske kućice. Na planini se nalazi i drvena kapelica u spomen na dječaka Janeza kojeg je ovdje davne 1961. zatrpana snježna lavina. Kapelica ima i zvono. Nisam propustio pozvoniti za sreću.

Položitom stazom preko travnatih padina nastavljamo prema planini Koren. Putem svladavamo sajalom osiguran stjenoviti »skok« i dolazimo do planine Koren (1675 m). Usred zelene livade, pod strmim padinama Velikog Zvoha i Krvavca, smjestila se romantična drvena pastirska kuća s nadstrešnicom, koja nam je pružila ugodan zaklon od sunca. Tu je i mali »bife« s ponudom žestokih pića za okrjeput. U daljini čujemo muk krava, koji nam govori da ova planina i dan-danas živi svoj tradicionalan život.

Povratak u civilizaciju

Staza se dalje umjerenou spinje po pašnjaku, pa kroz nisko raslinje. Opazili smo nemarkiranu kraticu koja je na karti označena sitnim crticama i

Na križanju na Košutni

Kapelica na planini Košutna (1778 m)

Planina Koren pod Velikim Zvohom (1675 m)

otprilike prati teren. Za razliku od nje, markirana staza spušta se znatno niže. Nakon malog nećkanja ipak nismo htjeli eksperimentirati, već smo nastavili markiranom stazom. Ne kaže se uzalud: »što se mora, nije teško.« Najprije smo se strmo spustili u dolinu, a onda nastavili položitijom stazom kroz bukovu šumu. Nakon cijelodnevnog prženja na suncu, ulazak u ugodnu hladovinu šume za nas je bio doslovno kao ulazak u »frižider«. I onda »poslastica« – posljednji, neočekivan strmi uspon po prilično razrovanoj stazi do vidikovca.

Slijedi još malo spuštanja uz drvoređ crnogoričnog drveća te potom položito priječenje pašnjaka Kriške planine. Društvo nam opet čine mnoge krave koje se izležavaju na pašnjaku. Gotovo da im malo i zavidimo, pa neka netko kaže da je težak »kravljí život«. Kriška planina (1480 m) prostrana je visoravan koja se smjestila između vrhova Krvavca (1853 m) i Kržišča (1658 m), na koju vode skijaške žičare. Vratili smo se u civilizaciju. Na seoskom gospodarstvu – planšariji Pr' Florjanu (1525 m) Mirko i ja jedva smo dočekali osvježenje hladnim radlerom, a Kristina se počastila svježim, hladnim kiselim mljekom. Osvježenje i polusatni odmor u ugodnom ambijentu dobro su nam došli.

Za kraj nam je preostalo pješačenje makadamskom cestom natrag do rampe i parkirališta na planini Jezerce (1410 m), gdje i završava naša nezaboravna trodnevna planinarska priča. U ta

tri dana pješačili smo više od 20 sati, a pritom svladali oko 3320 metara uspona i 3280 metara spuštanja. Što se mora, nije teško, zar ne?

INFORMACIJE

Satnica 1. dana (uspon 1240 m / spust 830 m):

parking pl.Jezerce (1410 m) – dom na Gospincu (1491 m)	0:30 h
Dom na Gospincu (1491 m) – Krvavec (1853 m)	0:55 h
Krvavec (1853 m) – Veliki Zvoh (1971 m)	0:30 h
Veliki Zvoh (1971 m) – Vrh Korena (1999 m)	0:40 h
Vrh Korena (1999 m) – Kalški greben (2224 m)	1:30 h
Kalški greben (2224 m) – Kalška gora (2047 m)	1:25 h
Kalška gora (2047 m) – Cojzova koča (1793 m)	1:00 h
Ukupno:	6:30 h

Satnica 2. dana (uspon 1100 m / spust 1100 m):

Cojzova koča (1793 m) – bivak pod Grintovcem (2100 m)	1:10 h
Bivak pod Grintovcem (2100 m) – Mlinarsko sedlo (2317 m)	0:55 h
Mlinarsko sedlo (2317 m) – Dolgi hrbit (2473 m)	0:40 h
Dolgi hrbit (2473 m) – Mlinarsko sedlo (2317 m)	0:35 h
Mlinarsko sedlo (2334 m) – Grintovec (2558 m)	1:15 h
Grintovec (2558 m) – Cojzova koča (1793 m)	1:35 h
Ukupno:	6:10 h

Satnica 3. dana (uspon 980 m / spust 1350 m):

Cojzova koča (1793 m) – križanje Škrbina (1870 m)	2:35 h
križanje Škrbina (1870 m) – Kompotela (1898 m)	0:50 h
Kompotela (1898 m) – Mokrica (1853 m)	0:30 h
Mokrica (1853 m) – Kompotela (1898 m)	0:40 h
Kompotela (1898 m) – Košutna (1974 m)	0:40 h
Košutna (1974 m) – planina Košutna (1778 m)	0:25 h
planina Košutna (1778 m) – planina Koren (1675 m)	0:20 h
planina Koren (1675 m) – Kriška planina (1525 m)	1:05 h
Kriška planina (1525 m) – planina Jezerce (1410 m)	0:25 h
Ukupno:	7:30 h

Bjelolasica je baš lijepa planina

Feručo Lazarić, Svetvinčenat

Prijatelj planinar iz Delnica pozvao me je na planinarenje po Bjelolasici. S veseljem prihvatom poziv. Vrlo je lijep osjećaj kad mene, slijepog planinara, netko pozove da idemo zajedno planinariti. Branka sam upoznao pri usponu na Tuhobić. Jednostavno mi je prišao i rekao: »Vi ste Feručo, gledao sam Vas na televiziji i želio bih se upoznati s Vama.« Upoznali smo se i otplaninarili na Tuhobić, a nakon njega na Bijelu kosu. Vrlo je simpatičan i društven, a upoznao me je sa svim ljepšim konobaricama u Delnicama.

Dogovorenoga dana Branko me dočekuje na delničkom autobusnom kolodvoru, i to s terencem HGSS-a. I sada, kao invalid, djeluje u toj službi. Bolesna kralješnica odvela ga je u invalidsku mirovinu. Za cilj današnjeg planinarenja izabrao je vrh Kulu, najvišu točku u Gorskem kotaru.

Odvezli smo se do Mrkoplja. Pijemo jutarnju kavu. Upoznaje me s mještanima, koje poziva da nam se pridruže. No, bez uspjeha. Više im

se sviđa mokra hladovina nego suha, a danas i topla planina.

Nastavljamo prema Begovom Razdolju, najvišem naseljenom mjestu u Hrvatskoj. Uz napušten i zapušten hotel Jastreb po makadamu stižemo do Vrbovske poljane. Ondje, kaže internet, počinje jednosatni, vrlo oštar uspon do vrha Kule, krova Gorskoga kotara. Ubrzo sam se i sam u to uvjerio. Staza je strma, ali ravna, bez kamenja, i za nepuna dva sata stižemo do cilja. Zanimljivo je da je vršni dio travnat unatoč visini. Započinje polusatno Brankovo opisivanje prekrasnog vidika na sve strane. Rekao sam svojem prijatelju da kada mi tako opisuje, sve što vidi on vidim i ja. Jako se potrudio oko toga i zahvalan sam mu na tome. Vidio sam more, Krk, Cres, Lošinj, Osoršćicu, Učku! Vidik je otvoren na sve strane.

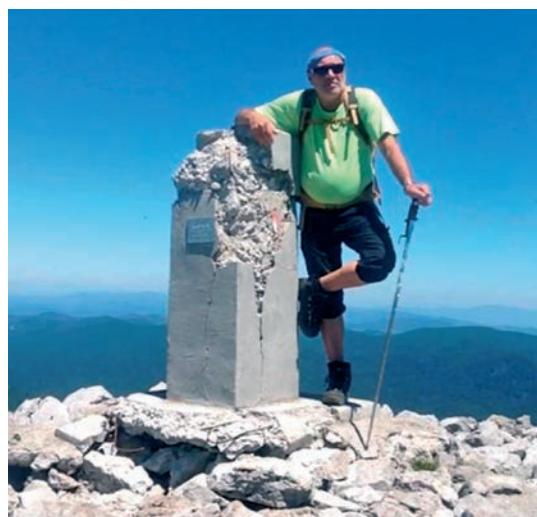
Nakon guštanja u bogatoj panorami slijedi silazak. Otkrivam da je uspon zaista bio vrlo oštar. Bilo je malo obostranog proklizavanja, ali zahvaljujući tome malo smo brže stigli do terenca.

ANTONIJA TROHA

Branko me uvijek pri zajedničkom planinareњu nečim ugodno iznenadi. Tako je bilo i danas. Posjetili smo najstarijega hrvatskog planinara, u stotoj je godini života. I on se zove Branko. Vrlo je bistar, razgovorljiv i simpatičan gospodin.

Feručo Lazarić na vrhu Bjelolasice

Počašćen sam i sretan što sam upoznao Branka Blaževića. Govori mi da ga oslovjavam imenom. I on je bio veseo što me je upoznao, a kada sam mu poklonio svoju knjigu »Planinarenje na slijepo«, njegovom oduševljenju i čuđenju nije bilo kraja. Emotivno mi se zahvalio, a mi smo nazdravili – njemu, planinama i svim ovozemaljskim lijepim stvarima. Upitam ga za recept za dug i lijep život. Odgovara: planinarenje, druženje, veselje. Pušenje je odbacio prije četrdeset godina. Nevjerojatno je kako je bistar i kako sa žarom priča o svojim brojnim planinarskim pustolovinama. Ali moramo napustiti to ugodno planinarsko ozračje kako bismo negdje u Delnicama nadoknadiili utrošene kalorije i tekućinu. Opet nazdravljamo Branku Blaževiću, vrlo zanimljivom velikom čovjeku i planinaru.

Nakraju, od srca hvala delničkoj stanici HGSS-a što nam je stavila na raspolaganje svoje vozilo. Iskreno zahvaljujem i svojem izvanrednom i dragom pratitelju Branku Matejčiću što me upoznao s Bjelolasicom, tim predivnim dijelom naše domovine.

Što znamo o Velebitu?

Točni odgovori u Kvizu znanja iz prošlog broja

Anita Kristian i Jurica Antić, Zagreb

1. B) 1757 m
2. C) oborine obogaćene ugljičnim dioksidom koje su otapale karbonatne naslage
3. A) Krasnu
4. B) velebitska degenija
5. A) 1999.
6. Ljudevit Rossi
7. C) Mali Rajinac
8. Krk
9. Ante Vukušić
10. B) lubenicom
11. NE
12. B) 4 godine
13. B) 57 km
14. C) 1,2 m
15. B) 16 km
16. B) Ličkoga hajduka
17. B) Lukina jama
18. Štirovača
19. A) Šatorina i Zečjak
20. C) kršku depresiju - uvalu, dolac
21. A) Karolina, Terezijana i Knežić-Kekićeva
22. Vlado Prpić Prpa
23. B) vrsti borove smole koja je služila za premaživanje brodova, rasvjetu i liječenje rana
24. 1. Prag ili Vrhprag, 2. Kraljičina vrata, 3. Mali Alan ili Mali Halan
25. Slavko Tomerlin
26. A) Aniča kuk
27. Tulove grede
28. 1. Krnjeza, 2. Deveterac, 3. Kudin most
29. C) 6
30. DA

Ukupan broj bodova: 39

ALAN ČAPLAR

Vidik s Debelog kuka

Željko Avdagić

28. 7. 1947. - 23. 8. 2020.

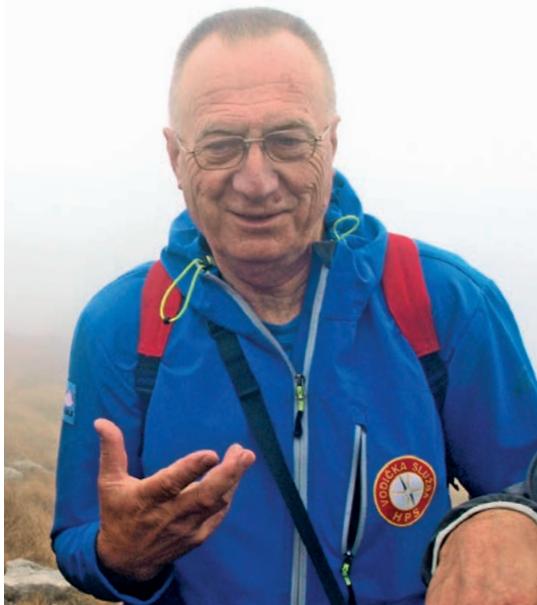
U Zagrebu je 23. kolovoza nakon kratke i teške bolesti preminuo Željko Avdagić, član više zagrebačkih planinarskih društava, pa i šire, među planinarima poznat pod nadimkom Deda.

Rođen je u Zagrebu 28. srpnja 1947. U rodnom gradu završio je zanat i prometnu tehničku školu, oženio se i živio ispunjenim obiteljskim životom. Čitav se život bavio radom za opće društveno dobro. Velik doprinos dao je razvoju taksi prijevoza u gradu Zagrebu, gdje je u tri mandata bio predsjednik Udruženja zagrebačkih taksista. Za svoj je rad dobio više priznanja Udruženja i Grada te brončanu plaketu samostalnih privrednika grada Zagreba.

Planinario je od predškolskih dana, najprije kao izviđač. U prvim gimnazijskim danima postao je član Speleološkog odsjeka PDS-a Velebit. Bio je poznat kao izvrstan penjač u špiljama i stijeni. Speleologijom se bavio intenzivno od 1962. do 1972. U PDS-u Velebit bavio se također i planinarskom orijentacijom, pa je tako s ekipom velebitaša 1965. na Medvednici osvojio prvenstvo Hrvatske. Kao član, ostao je vjeran PDS-u Velebit od 1962. do smrti. Za vrijeme rada u Privrednoj banci Zagreb od 1985. do 2000. intenzivno se bavio planinarstvom u PD-u Prijatelj prirode, gdje je dobio više priznanja. Godine 1994. odlikovan je srebrnim znakom HPS-a za doprinos razvoju planinarstva.

Za vrijeme Domovinskog rata proveo je kao pripadnik Planinske satnije Velebit više godina na južnom Velebitu. U toj je postrojbi bio časnik i ratni instruktor planinarstva i alpinizma za više stotina mladih branitelja. Odlikovan je Spomenicom Domovinskog rata i medaljom Oluja.

Nakon odlaska u mirovinu 2008. nastavlja s planinarskim radom u PD-u Vrapče. Posebno se istaknuo kao markacist, uređujući puteve po zapadnoj Medvednici, o kojima se brine PD Vrapče, te kao autor Vrapčanske obilaznice. Istodobno se kao član PD-a Pinklec iz Svetе Nedelje od 2009. uključuje u rad novog društva, svojim iskustvom pridonosi njegovu razvoju te školovanju članova. Posebno se angažirao u malim planinarskim školama te kao voditelj nekoliko općih planinarskih škola toga društva. Velikim je dijelom i njegovom zaslugom PD Pinklec brzo postao prepoznatljiv u hrvatskom planinarstvu te organizirao niz vrijednih akcija. Osobit je doprinos dao i u formiranju novoga PD-a Medvednica 2019. godine, u kojem je vodio brojne atraktivne izlete i opću planinarsku školu.

Redovitim planinarenjem stekao je posebno priznanje Hrvatske planinarske obilaznice. Školovanjem u HPS-u stekao je naziv markacist i markacist voditelj (značka 333). Završio je također tečajevje za vodič na Mosoru i u Tuku, a polaganjem ispita stekao je naziv »vodič HPS-a« i značku broj 330. Vođen željom da i drugima pokaže ljepote planina i planinarenja, vodio je brojne izlete posvuda po Hrvatskoj, često povezujući članove iz više planinarskih društava i potičući ih da poduzimaju zajedničke akcije. Redovito je sudjelovao i na turi »Put Oluje« po vrhovima Dinare.

Kao član Stanice planinarskih vodiča Zagreb, vodio je brojne vježbe, sastanke te organizirane uspone na Dinaru, najviši vrh Hrvatske. Mnogi vodiči pamtit će ga i kao vrlo angažiranog instruktora, koji je u posljednjih desetak godina redovito sudjelovao na tečajevima i ispitima za vodiče. U SPV-u Zagreb posebno se angažirao na ostvarenju zamisli o uspostavi memorijalne planinarske obilaznice u spomen na planinare koji su obranili Velebit u Domovinskom ratu. Memorijalnu planinarsku obilaznicu »Vila Velebita« otvorili su 2016. PDS Velebit, HPS, SPV Zagreb i JU Nacionalni park Paklenica. Obilaznica se sastoji od triju etapa, organiziranih prema ratnom putu Planinske satnije Velebit na području Nacionalnog

parka »Paklenica« i Tulovih greda. Sve su kontrolne točke mjesata na kojima je Planinska satnija Velebit boravila i djelovala u obrani Velebita. Za prelazak cijele obilaznice potrebno je 3 - 4 dana.

Kao najiskusnijega među sobom, članovi SPV-a Zagreb izabrali ga 2018. na dužnost pročelnika Stanice planinarskih vodiča Zagreb. U tom je svojstvu vodio zagrebačke vodiče na brojne akcije u Hrvatskoj i inozemstvu.

Željko Avdagić ostavio je dubok trag u svim planinarskim udrugama u kojima je djelovao. Bio je po mnogočemu uzor i primjer, napose kao inicijator i voditelj brojnih akcija. Svi koji su s njime surađivali pamtiće ga kao ugodnog i vrijednog suradnika. Bio je veoma poštovan i cijenjen, požrtvovan i strpljiv, i takav će nam trajno ostati u sjećanju i mislima.

Alan Čaplar

Željko Avdagić na Tulovim gredama

PLANINARSKI PUTOVI

Izvršni odbor usvojio Knjigu standarda za signalizaciju na planinarskim putovima

Izvršni odbor HPS-a 14. rujna 2020. usvojio je Knjigu standarda signalizacije na planinarskim putovima. Knjigom standarda objedinjene su na jednom mjestu oznake koje se primjenjuju za obilježavanje planinarskih putova u Hrvatskoj. Knjiga standarda objavljena je na webu HPS-a.

Osnova za donošenje Knjige standarda je novi Pravilnik o jedinstvenom vizualnom identitetu zaštićenih područja, koji je stupio na snagu 6. srpnja ove godine. Naime, na inicijativu HPS-a Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (sada Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja) ugradilo je u taj Pravilnik odredbu da »planinarske putove unutar zaštićenih područja obilježavaju Hrvatski planinarski savez i planinarske udruge članice Hrvatskog planinarskog saveza sukladno standardima koje utvrđuje Hrvatski planinarski savez«. Time se po prvi put u nekom službenom državnom aktu izričito definira nadležnost HPS-a za obilježavanje planinarskih putova i za standardiziranje signalizacije na planinarskim putovima. Osim što je uvažavanjem standarda planinarske signalizacije potvrđen partnerski odnos planinarske udruge s javnim ustanovama koje upravljaju zaštićenim planinskim područjima i samim ministarstvom nadležnim za zaštitu okoliša, tim su pravilnikom Hrvatski planinarski savez i udruge članice HPS-a dobro uporište za još kvalitetniji rad markacista na terenu.

Budući da se spomenutim pravilnikom HPS-u povjerenja ovlast i zadaća za utvrđivanje standarda signalizacije na planinarskim putovima, Izvršni odbor HPS-a povjerio je Komisiji za planinarske puteve zadatak da izradi jedinstvenu knjigu standarda. Standardi za označavanje putova dosad su uglavnom bili definirani kroz priručnik »Planinarski putovi« Zdenka Kristijana i kroz razne vrste internih dokumenata, skica i nacrta. Tijekom 2013. i 2014. godine kao jedan od produkata šireg projekta za unaprjeđenje sigurnosti, financiranog iz sredstava Europske unije izrađen je vrlo detaljan nacrt Pravilnika o tematskim putovima, čiji je sastavni dio bila knjiga standarda sa svim varijantama signalizacije za planinarske, hodočasničke, biciklističke, nordijske, konjičke i druge vrste putova na neurbanim terenima. Godine 2018. odlukom Komisije za planinarske putove HPS-a uredeni su oblik i izgled putokazne ploče na planinarskim putovima, a standard i tipski nacrt objavljeni su u časopisu Hrvatski planinar.

Pravilnik o vizualnom identitetu u zaštićenim područjima i Knjiga standarda signalizacije na planinarskim putovima predstavljaju dokumente od posebnog interesa za cjelokupnu planinarsku udrugu u Hrvatskoj te upućujemo planinarske udruge da ih koriste u svojem radu. Ujedno pozivamo planinarske udruge da u svim pitanjima vezanim uz planinarske putove aktivno surađuju s Komisijom za planinarske putove HPS-a.

Alan Čaplar

DVADESET GODINA ZAJEDNO U AKCIJI

IGLU ŠPORT

